

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

DIPLOMSKA NALOGA

SABINA STERLE

UNIVERZA V LJUBLJANI

PEDAGOŠKA FAKULTETA

Študijski program: Predšolska vzgoja

**STALIŠČA VZGOJITELJEV
PREDŠOLSKIH OTROK O
TEKMOVANJU IN SODELOVANJU
MED OTROKI**

DIPLOMSKA NALOGA

Mentorica:

dr. Marcela Batistič Zorec

Kandidatka:

Sabina Sterle

Somentorica: dr. Simona Prosen

Ljubljana, junij 2011

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici dr. Marceli Batistič Zorec za mentorstvo ter somentorici dr. Simoni Prosen za nasvete in predloge ob nastajanju naloge.

Zahvala gre tudi strokovnim delavcem, ki so si vzeli čas in rešili anketne vprašalnike, ki sem jih uporabila pri raziskavi.

Zahvaljujem se tudi mojim staršem, ki v meni vedno vidijo, kaj sem in kaj zmorem.

Posebej se zahvaljujem tudi prijatelju Roku Jeraši, ki mi je pomagal pri izpeljavi formule za izračun standardnega odklona pri lestvici stališč.

Posebna zahvala pa gre mojemu možu za vse pozitivne spodbude in podporo.

POVZETEK

Sodelovalnih veščin se morajo otroci še naučiti, tekmovalnost pa je potrebno predvsem pravilno usmerjati in se o njenih posledicah veliko pogovarjati. V vrtcu naj bi bile dejavnosti zastavljene tako, da otroke spodbujajo k sodelovanju. Zanimalo me je, koliko se vzgojitelji in vzgojiteljice tega zavedajo in načrtno vnašajo v svoje delo in kako se po drugi strani soočajo s tekmovalnostjo, ki se v otroški igri pojavlja že zelo zgodaj. V diplomski nalogi sem raziskala mnenja strokovnih delavcev o tekmovalnosti in sodelovanju, kakšne vplive imata omenjeni vedenji na otrokov razvoj ter kako se odražata pri načrtovanju in izvajanju vzgojnega dela. Rezultate, ki sem jih pridobila z anketnim vprašalnikom, sem kvantitativno obdelala in interpretirala ter primerjala rezultate I. starostne skupine (1–3 letniki) in II. starostne skupine (3–6 letniki). Strokovni delavci v večini soglašajo s trditvami, ki opredeljujejo tekmovalnost kot pomemben faktor pri otrokovem razvoju, ne strinjajo pa se, da je zato potrebno tekmovalnost še posebej spodbujati, ali da bi s tem na kakršenkoli način otrokom pomagali pri pripravi na življenje v naši t. i. tekmovalni družbi. Za sodelovanje menijo, da krepi medosebne odnose in da so predšolski otroci dovolj zreli, da se učijo sodelovalnih veščin. Uravnotežena uporaba sodelovalnega in tekmovalnega vedenja pri načrtovanju vzgojnega dela nudi otrokom možnosti za spontano učenje socialnih veščin ter konstruktivno spopadanje z ovirami in porazi.

Ključne besede: tekmovalnost, sodelovanje, predšolski otroci, strokovni delavci vrtca, stališča

SUMMARY

Children have yet to learn the skills of cooperation, while competitiveness should primarily be correctly steered. A lot of discussion should also be devoted to its consequences. In nursery school, activities should be designed to encourage children to cooperate. I was interested in to what extent preschool teachers are aware of that fact and introduce cooperation intentionally into their work and how, on the other hand, they face competitiveness, which appears in child's play already at a very early stage. My diploma paper searches for attitudes preschool teachers have towards competitiveness and cooperation, how both behaviours affect the child's development and how they are reflected in the planning and implementation of educational work. I have quantitatively processed and interpreted the results, which I have acquired through a questionnaire and compared them between the first age group (1–3 year olds) and second age group (3–6 year olds). The majority of preschool teachers agree with arguments, which specify competitiveness as a significant factor in a child's development. Yet, they do not agree that for that reason competitiveness should be especially encouraged or that, by encouraging competitiveness, they would contribute in any way to the preparation of children to life in our so called competitive society. As far as cooperation is concerned, they think that it strengthens interpersonal relations and that preschool children are mature enough to learn the skills of cooperation. The balanced use of cooperating and competitive behaviour at planning of educational work offers children the possibility to learn social skills spontaneously and to cope with barriers and defeats constructively.

Key words: competitiveness, cooperation, preschool children, preschool teachers, attitudes

KAZALO

1.	UVOD.....	- 1 -
2.	TEKMOVALNOST.....	- 2 -
2.1	OPREDELITEV POJMA	- 2 -
2.2	VZROKI ZA TEKMOVALNOST.....	- 3 -
2.3	VPLIV TEKMOVALNOSTI NA OTROKOV RAZVOJ.....	- 5 -
2.4	TEKMOVALNOST V VRTCU IN ŠOLI	- 9 -
3.	SODELOVANJE.....	- 12 -
3.1	OPREDELITEV POJMA	- 12 -
3.2	VZROKI ZA SODELOVANJE	- 14 -
3.3	VPLIV SODELOVANJA NA OTROKOV RAZVOJ.....	- 15 -
3.4	SODELOVANJE V VRTCU IN ŠOLI	- 17 -
4.	OPREDELITEV PROBLEMA.....	- 21 -
5.	RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	- 22 -
6.	METODA	- 22 -
6.1	VZOREC	- 22 -
6.2	PRIPOMOČEK.....	- 23 -
6.3	POSTOPEK.....	- 23 -
7.	REZULTATI IN INTERPRETACIJA.....	- 25 -
7.1	KAKO STROKOVNI DELAVCI OPISUJEJO SVOJE SKUPINE V VRTCU	- 25 -
7.2	S KOM OTROK V VRTCU NAJPOGOSTEJE TEKMUJE	- 26 -

7.2.1	<i>Primerjava obeh starostnih skupin glede na to, s kom otrok v vrtcu najpogosteje tekmuje</i>	- 28 -
7.3	SPODBUJANJE TEKMOVALNEGA VEDENJA V SKUPINI	- 29 -
7.3.1	<i>Primerjava obeh starostnih skupin glede spodbujanja tekmovalnega vedenja</i>	- 32 -
7.4	S KOM OTROK V VRTCU NAJPOGOSTEJE SODELUJE	- 34 -
7.4.1	<i>Primerjava obeh starostnih skupin glede na to, s kom otrok v vrtcu najpogosteje sodeluje</i>	- 36 -
7.5	SPODBUJANJE SODELOVALNEGA VEDENJA V SKUPINI	- 37 -
7.5.1	<i>Primerjava obeh starostnih skupin glede spodbujanja sodelovalnega vedenja</i>	- 40 -
7.6	STALIŠČA STROKOVNIH DELAVCEV GLEDE TEKMOVALNOSTI V VRTCU	- 42 -
7.7	STALIŠČA STROKOVNIH DELAVCEV GLEDE SODELOVANJA V VRTCU.....	- 44 -
7.8	SKLEPNE UGOTOVITVE	- 46 -
8.	ZAKLJUČEK	- 48 -
9.	LITERATURA	- 50 -
10.	PRILOGA	- 52 -

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Delovne dobe anketirancev (N = 80).</i>	- 22 -
<i>Tabela 2: Starostne skupine otrok, v katerih delajo anketiranci (N = 80).</i>	- 23 -
<i>Tabela 3: Odstotki izbranih odgovorov pri trditvah o tekmovalnosti.</i>	- 42 -
<i>Tabela 4: Prikaz aritmetičnih sredin in standardnega odklona izbranih odgovorov pri trditvah glede tekmovalnosti.</i>	- 43 -
<i>Tabela 5: Odstotki izbranih odgovorov pri trditvah o sodelovanju.</i>	- 44 -
<i>Tabela 6: Prikaz aritmetičnih sredin in standardnega odklona izbranih odgovorov pri trditvah glede sodelovanja.</i>	- 45 -

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Tekmovanje otroka v vrtcu. ....</i>	<i>- 26 -</i>
<i>Slika 2: Tekmovanje otroka v vrtcu, primerjava I. in II. starostne skupine. ....</i>	<i>- 28 -</i>
<i>Slika 3: Dejavnosti, pri katerih strokovni delavci spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki v skupini. ....</i>	<i>- 29 -</i>
<i>Slika 4: Načini, s katerimi strokovni delavci spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki v skupini. ....</i>	<i>- 31 -</i>
<i>Slika 5: Primerjava področij, na katerih strokovni delavci spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki, v I. in II. starostni skupini. ....</i>	<i>- 32 -</i>
<i>Slika 6: Primerjava načinov, s katerimi strokovni delavci spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki, v I. in II. starostni skupini. ....</i>	<i>- 33 -</i>
<i>Slika 7: Sodelovanje otroka v skupini. ....</i>	<i>- 34 -</i>
<i>Slika 8: Sodelovanje otroka v vrtcu, primerjava I. in II. starostne skupine. ....</i>	<i>- 36 -</i>
<i>Slika 9: Dejavnosti, pri katerih strokovni delavci spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki v skupini. ....</i>	<i>- 37 -</i>
<i>Slika 10: Načini, s katerimi strokovni delavci spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki v skupini. ....</i>	<i>- 39 -</i>
<i>Slika 11: Primerjava področij, na katerih strokovni delavci spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki, v I. in II. starostni skupini. ....</i>	<i>- 40 -</i>
<i>Slika 12: Primerjava načinov, s katerimi strokovni delavci spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki, v I. in II. starostni skupini. ....</i>	<i>- 41 -</i>

1. UVOD

Vrtec je prvo širše družbeno okolje, v katerega otroci samostojno vstopijo. V prvem letu nudi otrokom prve socialne izkušnje družina, ob vstopu v vrtec pa začnejo otroci pridobivati izkušnje z drugimi odraslimi in vrstniške izkušnje ter meje sprejemljivega vedenja v skupini. Interakcije med otroki so raznolike in intenzivne. Med njihovo igro se pojavljata tudi tekmovalnost in sodelovanje. Obe vedenji sta vir pomembnih socialnih izkušenj, ki v vseh življenjskih obdobjih vplivajo na medsebojne odnose. V predšolskem obdobju je naloga odraslih primerno usmerjati otroke v vseh tekmovalnih in sodelovalnih situacijah.

Danes je družba zelo materialistično naravnana in od nas zahteva, da smo tekmovalni. Ne nazadnje vse kaže na to, da je tekmovalnost neizogibna, a vendar ima tekmovalnost tudi svoj nasproten pol – sodelovanje. Sodelovanje je vedenje, ki je zelo pomembno pri usklajevanju aktivnosti in uspešnem delovanju v skupini. Ker je tekmovalnost zaradi svojih posledic navidezno močnejša, postane sodelovanje velikokrat neopaženo.

Teoretični del diplomske naloge opredeljuje definiciji tekmovalnosti in sodelovanja iz različnih virov, vzroke za njun pojav, vplive, ki jih imata na otrokov razvoj ter kako se obe obliki vedenja izražata v šolskem in vrtčevskem okolju. V empiričnem delu sem prikazala rezultate anketnih vprašalnikov, s katerimi sem raziskala mnenja strokovnih delavcev o tekmovalnosti in sodelovanju med otroki v vrtcu. Ker se razvojne značilnosti otrok I. in II. starostne skupine razlikujejo, sem pri interpretaciji med seboj primerjala tudi vprašalnike strokovnih delavcev, ki delajo v teh dveh starostnih skupinah.

Vprašanje, koliko in kako strokovni delavci v vrtčevskih skupinah spodbujajo sodelovanje in tekmovalnost med otroki, se mi torej zdi aktualna dilema, ki sem jo raziskala v svoji diplomski nalogi.

2. TEKMOVALNOST

Živimo v družbi, ki je zelo individualistično in tekmovalno naravnana. Že Darwin je v svoji evolucijski teoriji trdil, da med pripadniki določene vrste preživijo le tisti, ki so v tekmi za prevlado močnejši, boljši. Pravzaprav pa naravna selekcija ne vsebuje tekmovalne komponente, pogosto jo celo zavira (Kobal Grum, Kolenc, Lebarič in Žalec, 2004: 33). Preživetje zahteva sodelovanje, prav tako pa o tekmovalnosti človeka ne moremo sklepati iz opazovanja živali, saj je notranja motivacija živali fiziološke narave. Ti trditvi tako izpodbijata zamisel, da je tekmovalnost bistvena komponenta človeške narave.

2.1 Opredelitev pojma

Latinski izvor izraza za tekmovanje (*com-petere*) pomeni »prizadevati si skupaj z nekom drugim« (Praper, 1995: 199). Tekmovalnost je zelo kompleksna psihološka lastnost (Kobal Grum idr., 2004: 76), zato so si tudi avtorji zelo različni pri njenem opredeljevanju. Smither in Houston (1992, nav. po Kobal Grum idr., 2004: 76) navajata, da je tekmovalnost pogosto skrita lastnost, ki se kaže v socialni situaciji, v kateri dalj časa potekajo interakcije med ljudmi in posameznik postane motiviran, da doseže boljši rezultat od drugih, premaga nasprotnika ali doseže nek svoj cilj. Deutsch (1949, nav. po Kobal Grum idr., 2004: 76) je definiral tekmovanje kot takšno socialno situacijo, v kateri imajo tekmovalci direktno nasprotno cilje. Stockdale, Galajs in Wohins (1983, nav. po Kobal Grum idr., 2004: 76) poudarjajo, da je za tekmovalnost oz. tekmovalno situacijo značilno, da si del tekmovalcev, v želji po doseganju svojih ciljev, nenehno prizadeva, da bi druge premagal in jih tako izključil. Podobno navaja S. Griffin-Pierson (1990, nav. po Kobal Grum idr., 2004: 76), ki meni, da je za tekmovalno situacijo značilno, da del udeležencev stremi k določenemu cilju, drugi pa jih pri tem ovirajo in jim skušajo preprečiti doseganje zelenega cilja. Po Riskindu in Wilsonu (1982, nav. po Kobal Grum idr., 2004: 76) je v osnovi tekmovalnosti zadovoljstvo, ki ga posameznik doživlja v tekmovalni situaciji ali v medsebojnem tekmovanju; doživljanje zadovoljstva je motiv, da nekaj naredi boljše kot drugi. Smither in Houston (1992, nav. po Kobal Grum idr.,

2004: 76) pa navajata, da je najmočnejši tekmovalni motiv potreba po dosežkih in uspehu. Rot (1983: 284) pravi, da se tekmovalno vedenje izraža takrat, ko nekdo vlaga napor, da bi dosegel več in bolje od drugih.

Splošna predstava o tekmovalnosti pa je, da tekmujemo zaradi želje po zmagi v medosebnih situacijah (Kobal Grum idr., 2004: 43). Tekmovalnost povezujemo s ciljem, ki ga posameznik želi doseči, zato da bi bil boljši od drugih (prav tam).

2.2 Vzroki za tekmovalnost

Franken in Brown (1994, nav. po Kobal Grum idr., 2004: 79) sta opredelila tri sklope razlogov, zakaj ljudje tekmujejo in kako se razlikujejo v tekmovalnosti.

1. Eden od razlogov je možnost zmage ali poraza; če nekdo želi postati zmagovalec, se mora nujno podati v tekmo z nasprotnikom in si prizadevati, da ga premaga.
2. Drugi pomemben razlog je razvoj spretnosti in sposobnosti; tekmovalne situacije so idealne za preizkušanje lastnih zmožnosti in sposobnosti.
3. Tretji sklop se nanaša na motivacijo: udeleženci v tekmovalni situaciji spoznajo, zakaj radi tekmujejo in katere cilje želijo (skozi tekmovanje) doseči.

Tekmovalnost je tudi ena izmed osebnostnih lastnosti, pri katerih je vedno nekaj podedovanega, nekaj naučenega in nekaj, kar je odvisno od lastne volje. Tekmovalnost je tako označena kot motiv. Človek ima neko voljo in interes, da tekmuje. Zato je tudi tekmovalnosti več vrst, toliko kot je tudi motivov (Kobal Grum idr., 2004: 75).

Motivi, ki razkrivajo pojav tekmovalnosti (Kobal Grum, 2004: 75):

- zmagovalni motiv – želja in prizadevanje posameznika, da zmaga in izloči drugega;
- motiv biti boljši od drugega;
- motiv doseganja kriterija odličnosti;

- motiv narediti nekaj najboljše kar lahko in tako napredovati;
- motiv preizkušanja lastnih sposobnosti.

Tekmovalnost nima samo negativnega predznaka, temveč tudi pozitivnega. D. Kobal Grum in sodelavci (2004: 43) pravijo, da je konstruktivna tekmovalnost temeljnega pomena za posameznikov psihosocialni razvoj. Razvojno otrok najprej sledi tekmovalnim komponentam igre, šele nato je zmožen sodelovanja (Praper, 1995: 201). Najprej mora izpeljati proces individualizacije in separacije, preden se kot individuum pridruži vzajemnemu sodelovanju (prav tam). To pomeni, da ne smemo zavirati otrokove tekmovalne žilice, ki je predvsem znak njegove želje po individualizaciji, da se otrok lahko razvije kot »jaz« in potem doživi: »Jaz in ti sva partnerja v igri« (prav tam).

Vseeno pa ni nobenega trdnega dokaza, da tekmovalnost gradi značaj (Shapiro, 1999: 191). T. Orlick (1982, nav. po Shapiro, 1999: 191), začetnica gibanja za sodelovalne igre, meni, da tekmovalnost navaja otroke na laž, goljufanje, namerno oviranje in povezovanje, ki drugim onemogoča zmago. Čeprav nas tekmovalnost izredno zaposluje, veliko vzgojiteljev meni, da »zdrave« tekmovalnosti ni (prav tam). Raziskave kažejo, da uvajanje kakršnihkoli tekmovalnih spodbud znižuje šolske dosežke (prav tam). Sklep je preprost: otroci, ki se trudijo predvsem zato, da ne bi bili poraženi, se ne morejo zares poglobiti v nalogo. Ko stremimo k zmagi, je učenje drugotnega pomena (prav tam).

Deutsch (1962, nav. po Johnson in Johnson, 1987: 4) pravi, da se v tekmovalnih situacijah pojavi negativna soodvisnost med dosežki posameznih tekmovalcev. Otroci opazijo, da lahko nekaj dosežejo samo, če drugim to ne uspe. Zato iščejo izid, ki bo za njih najbolj blagodejen, hkrati pa škodljiv za tiste, s katerimi so v tekmovalni situaciji.

Ko pridemo na svet, nas globoko zaznamujejo družina, kultura in pravila, ki v njej vladajo. Vsaka družina, vsaka kultura prenaša vrednote, ki se ji zdijo bistvene pri uspešnem vključevanju otroka v družbo (Chalvin, 2004: 23). Ideja, ki prevladuje v zahodni družbi, je, da v netekmovalnem okolju nihče ne bo motiviran za delo (Kobal Grum idr., 2004: 35). Tako se otroke že od najzgodnejših dni uči o zaželenosti tekmovalnosti in kako naj se vedejo v

skladu s tem. Tekmovalnost postane neizogibno dejstvo življenja, na katerega se moramo čim prej navaditi (prav tam). Odraščajoči otroci dobijo sporočilo, da je življenje tekma, v kateri eni zmagajo in drugi izgubijo, in deli ljudi na tiste, ki so »najboljši«, in vse preostale, ki niso (Shapiro, 1999: 191). Tekmovanje z drugimi in premagovanje nasprotnikov tako postane ena izmed najbolj vidnih značilnosti medosebne interakcije v zahodni družbi (Johnson in Johnson, 1987: 4).

Eden od pomembnejših mikrosistemov – skupin posameznikov, ki neposredno vplivajo na otrokovo življenje, je tudi šola (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 99). Šolo pa v veliki meri opredeljujeta politika in ekonomija (prav tam). Pričakovanja politike in gospodarstva odsevajo tudi v izobraževalnem sistemu, ki naj bi pripravljala mlade za življenje v globalno tekmovalni družbi, čeprav se po drugi strani poudarja vzgoja za vrednote, kot so tolerantnost, enake možnosti in medsebojno spoštovanje ter odgovornost do drugih (Ross, Fülöp, Pergar, 2000, pov. po Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 99). V večini izobraževalnih institucij je tekmovalnost prisotna (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 100). Če pogledamo le sistem ocenjevanja in točkovanja za napredovanje in možnosti izbora nadaljnega šolanja na različnih stopnjah izobraževanja, vidimo, da je spodbujanje tekmovalnosti del socializacijskega procesa za pripravo na poznejše vloge v družbenem življenju (Robertson, 1989, pov. po Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 100). Mead (1961, nav. po Kobal Grum, 2004: 37) pravi, da tekmovalna okolja silijo otroke, da hitreje odrastejo.

2.3 Vpliv tekmovalnosti na otrokov razvoj

Tekmovalnost se zelo zgodaj pojavi v otroški igri (Kobal Grum idr., 2004: 35). Musek (1995, nav. po Zalokar Divjak, 1998: 94) pravi, da na oblikovanje otrokove identitete pomembno vplivajo pričakovanja, ki jih pred otroka postavlja okolica, pa tudi tista, ki si jih otrok postavi sam. Pri tekmovanju s seboj in drugimi se otrok srečuje s problemom obvladovanja lastnih gonskih teženj in impulzov (Praper, 1995: 200). Tekmovanje z drugimi ima za otroka velik

pomen. Pri tem ne gre toliko za to, da premaga drugega, ampak prej za to, da lahko sledi tistemu, ki ga občuduje, da ga lahko opazuje in posnema ter se meri z njim (prav tam).

Z. Zalokar Divjak (1998: 37) trdi, da imajo v tekmovalnih situacijah otroci možnost, da preverjajo svoje sposobnosti. Kdo smo, lahko ugotovimo šele, ko se primerjamo z nekom drugim (Kobal Grum idr., 2004: 37). Tekom odraščanja pa naj bi to socialno primerjanje presegli (prav tam). Festinger (1954, nav. po Cugmas, 1999: 60) meni, da so socialne primerjave razvojni proces, ki je odvisen od spoznavnega razvoja. Šele takrat, ko je otrok sposoben razmišljati o več informacijah hkrati in ko se je sposoben vživeti v vlogo druge osebe, se lahko primerja z drugimi (prav tam). Ruble, Feldman in Boggiano (1976, nav. po Cugmas, 1999: 61) pravijo, da interes za socialne primerjave narašča s starostjo otrok. D. Ruble (nav. po Cugmas, 1999: 61) meni, da so socialne primerjave pri predšolskih otrocih povsem konkretne narave in da niso koristne za samoocenjevanje. Z. Cugmas (1999: 61) navaja nekaj primerov z besedami izraženih socialnih primerjav:

»Jaz bom hitreje pritekel do vrat kot ti.«

»Kako si to napackal?! Poglej, kako lepo sem pa jaz narisal.«

»Zakaj si njemu dala veliko čokolado, meni pa majhno?«

»Tinka je moja najboljša prijateljica. Ona tako lepo govori.«

Že predšolski otroci se torej primerjajo z vrstniki, in sicer lahko na osnovi njihovih besed sklepamo, da z njimi tekmujejo; na osnovi njihovih čustvenih izrazov pa, da se zavedajo, katere naloge so rešili boljše in katere slabše kot vrstniki (Stipek in Mac Iver, 1989, nav. po Cugmas, 1999: 61). Starejši predšolski otroci in mlajši šolski otroci opazujejo vrstnike predvsem zato, da jih lahko posnemajo (Frey in Ruble, 1985, nav. po Cugmas, 1999: 61). Vendar pa obstajajo tudi izjeme. D. Stipek (1987, nav po Cugmas, 1999: 62) je ugotovila, da že predšolski otroci uporabijo informacije socialne primerjave v funkciji samoocenjevanja, če so te konkretne in jih sprejmejo neposredno. Kurikulum za vrtce (2007: 29) navaja, da morajo

vzgojitelji otrokom pomagati, da zaznajo svoj napredek in ga doživijo kot uspeh ne glede na dosežke vrstnikov.

Nekateri teoretiki so mnenja, da otroci ne bi smeli tekmovati, ker se tako preveč izpostavljajo, nimajo vsi enakih sposobnosti in ker so zadnji vedno prizadeti (Zalokar Divjak, 1998: 37). Skratka, da bi morale biti igre usmerjene le na sodelovanje in ne na tekmovanje. Kljub vsemu pa udejstvovanje v tekmovalnih situacijah otrokom omogoča doživljanje prijetnih občutkov ob zmagi ter navijanju (prav tam). Majhni otroci so po naravi samozavestni – tudi takrat, ko se spopadajo z nepremagljivimi nevšečnostmi in zaporednimi porazi (Shapiro, 1999: 19). D. Stipek (prav tam), se je domislila preprostega poskusa s stolpom in ugotovila, da otroci do šestega ali sedmega leta ohranjajo visoko pričakovanje, da jim bo uspelo, kljub spodletelim poskusom in čeprav jim ne gre in ne gre. Skoraj vsi so trdno prepričani, da jim bo nazadnje uspelo. Značajske lastnosti otrok v predšolskem obdobju so vztrajnost, optimizem, samomotiviranost in prijateljsko navdušenje (Shapiro, 1999: 20). Z. Cugmas (1999: 27) navaja, da predšolski otroci in otroci v nižjih razredih osnovne šole visoko in nerealno ocenjujejo lastne šolske dosežke in sposobnosti, s starostjo otrok pa tovrstne samoocene padajo, realnost samoocenjevanja pa narašča. S. Harter in Pike (1984, nav. po Cugmas, 1999: 27) sta ugotovila, da štiri- do sedemletni otroci visoko ocenjujejo lastno spoznavno, fizično kompetenco in socialno sprejetost. Tudi pričakovanja prihodnjih dosežkov so pri mlajših otrocih višja kot pri starejših otrocih (Cugmas, 1999: 27). Predšolski otroci ne upoštevajo informacij o svojih preteklih dosežkih pri napovedovanju prihodnjih dosežkov (Stipek in Hoffman, 1980, nav. po Cugmas, 1999: 27). Mlajši predšolski otroci zaznavajo sami sebe na relaciji dober – slab (Eder in Mangelsdorf, 1997, nav. po Cugmas, 1999: 32). Šele pri starejših predšolskih otrocih se začnejo razlikovati koncepti sebe glede na različna področja delovanja in pojavljanja (Cugmas, 1999: 32). Z. Cugmas (1999: 49) tudi pravi, da mlajši, kot so otroci, težje razlikujejo realni jaz od idealnega jaza. Pogosto se ocenjujejo pod vplivom slike o tem, kakšni bi želeli biti (prav tam).

Z. Zalokar Divjak (1998: 123-124) meni, da predšolski in šolski otroci ne prenesejo porazov, pa vendar so neuspehi in porazi sestavni in nujni del odraščanja. Po porazu se je potrebno znati pobrati in vztrajati naprej, saj šele vztrajnost vodi do uspeha (prav tam). Otrok pa se ne

more naučiti vztrajnosti, dokler ne zmore sprejeti poraza (Shapiro, 1999: 187). Za otroka je pomembno, da doživlja poraze in zmage hkrati z užitkom ob igri (Praper, 1995: 201). Spoznati mora, da vprašanje, ali ga imajo radi in ga sprejemajo, ni vezano na vprašanje, ali zmaguje ali izgublja (prav tam). Poraz ga opozarja, da ni vseмоgоčen in da svet vključuje realne omejitve, kar še ne pomeni, da on sam ni vreden ljubezni (prav tam). Tudi ob zmagi lahko otrok prične utrjevati lažno predstavo o samem sebi, še posebej če porazov sploh ni, ali pa ko se mu ni potrebno truditi za zmago (prav tam).

J. Lever (1978, nav. po Beal, 1994: 125) je naredila analizo, pri kateri je petošolce prosila, da si v dnevnik zapisujejo svoje igralne aktivnosti. Ugotovila je, da se fantje veliko več vključujejo v tekmovalne skupinske igre, saj veliko bolj uživajo v igrah, ki jim omogočajo doseči status in prepoznavnost preko zmage, medtem ko se dekleta bolje počutijo ob individualnih aktivnostih, kot sta na primer branje in poslušanje glasbe. Čeprav so dekleta omenjala tudi tekmovalne igre, so se te nanašale na individualne športe, kot sta gimnastika ali drsanje, ki ne vključujeta direktnega tekmovanja z nekom, ampak se tekmuje z vnaprej določenimi standardi in so pri tem tekmovalci individualno ocenjeni.

Dečkom njihova igra zagotavlja pomembne lekcije, na primer sodelovanje z drugimi na poti do skupnega cilja, veseliti se zmage in sprejeti poraz, ne da bi to jemali osebno. Te izkušnje jih pripravljajo na tekmovalnost, s katero se bodo soočali kot odrasli, na delo v hierarhično strukturiranih organizacijah (npr. v vojski ali velikih korporacijah); posledično pa so dekleta, z drugačnim načinom igranja, prikrajšana za te izkušnje (Beal, 1994: 125). Za njih velja, da so bolj odzivne in sodelovalne, medtem ko so dečki pogosto bolj odločni in dominantni (Beal, 1994: 119).

Otrok v igri tekmuje tudi sam s seboj (Praper, 1995: 199). Pri tem si postavlja pravila in se jih skuša držati ter tako spodbuja samorazvoj, osebno rast ter notranjo integriteto. Pridobiva nove zmožnosti in spretnosti in se prične veseliti svojega razvoja (prav tam).

Ob tekmovalnosti se pojavljata tudi izraza rivalstvo in konkurenca. Rot (1983: 285) definira rivalstvo kot prisotnost stalne težnje, da posameznik doseže več kot drugi ter konkurenco kot

trajno vztrajanje pri doseganju ciljev na škodo drugih posameznikov. Tekmovalnost, ki je usmerjena v doseganje superiornosti posameznika, vodi v egoizem in brezobzirnost (Rot, 1983: 292).

Kadar tekmujemo, se srečujemo tudi s porazom. Poraz v nas prebudi mešanico zmedenih občutkov, vključno z žalostjo, tesnobo in jezo, a že otrok se mora naučiti, da jih strpno prenaša, če želi doseči uspeh (Shapiro, 1999: 187). Da se bomo odzvali izidu primerno, moramo imeti dobro samopodobo ter znati obvladovati svoja čustva. Čustvena inteligentnost je del družbene inteligentnosti, ki zajema sposobnost nadziranja lastnih čustev in občutkov ter razumevanja čustev drugih (Shapiro, 1999: 22). Čustvena inteligentnost ni tako gensko določena kot splošna inteligentnost, zato imamo starši in vzgojitelji možnost, da otrokom pomagamo in izboljšamo njihove možnosti za konstruktivno spopadanje z vsakdanjimi ovirami in medosebnimi odnosi.

2.4 Tekmovalnost v vrtcu in šoli

Poleg učnih vsebin in metod dela vplivajo na otrokovo doživljanje in razvoj medsebojni odnosi (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 99). Ti se kažejo tudi v sodelovanju in tekmovalnosti (prav tam). M. Fülöp (2002, pov. po Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 99-100) govori o sodelovanju in tekmovalnosti kot ekstremih iste dimenzije, kjer se tekmovalnost prikazuje z negativnim predznakom. V vsakem posamezniku sta prisotni tendenci po uporabi obeh strategij, kar se kaže v realnih situacijah (prav tam). M. Fülöp (2002, pov. po Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 99-100) navaja kot primer učence, ki so, čeprav zelo tekmovalni, tudi izjemno spretni v sodelovalnem vedenju, zato so največkrat med sošolci priljubljeni. Nemotivirani učenci pa ne kažejo ne ene ne druge oblike strategij in pri tem v šolski situaciji tudi najmanj pridobijo (prav tam).

V okviru mednarodnega projekta *Učiteljevo strokovno in osebno razumevanje in obravnava tekmovalnosti in sodelovanja* so proučevali različne vidike tekmovalnosti in sodelovanja, kakor odsevajo v šolskih situacijah (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 102–105). V

članku je predstavljen tisti del raziskave, kjer so bili izpeljani intervjuji s slovenskimi učitelji. Povzeta so mnenja učiteljev o pomenu, ki ga pripisujejo sodelovanju in tekmovanju v šoli in družbi. Ko razredni učitelji razmišljajo o tekmovalnih situacijah, menijo, da v nižjih razredih med učenci ni veliko tekmovanja, pojavlja se predvsem takrat, ko gre za količino in hitrost, kar je najizrazitejše pri športni vzgoji, kjer že sama narava nalog spodbudi tekmovalnost. Pri opisnem ocenjevanju tega ni. Otroci včasih tekmujejo tudi v tem, kdo bo naredil ali prinesel več različnega materiala. Pojavlja se tudi tekmovanje med skupinami, zelo redko pa v primerih, ko je delo individualno. Nekateri učenci se v tekmovalnih situacijah umaknejo. Učenci radi tekmujejo kot razred z drugimi razredi, tekmovanje je izrazito pri različnih akcijah, kot je na primer zbiranje starega papirja ali pri tekmovanju za »čiste zobe«. Sicer pa na razredni stopnji ni izrazitega tekmovanja v smislu rivalstva med vrstniki. Otroci skušajo tekmovati z boljšimi učenci v razredu, s katerimi se primerjajo. Učiteljice pogosto omenjajo »zdravo tekmovalnost« kot prizadevanje za dober rezultat, brez negativnih čustev do sebe ali drugih. Tekmovalnost spodbujajo pri športnih igrah, pri daljših in zahtevnejših dejavnostih, kjer se tekmovalnost izrazi kot dodatna motivacija za delo, otroke spodbujajo tudi pri tem, da bi tekmovali s svojimi prejšnjimi dosežki. Nekateri menijo, da tekmovalnost že tako ali tako pride sama od sebe in je zato ni potrebno še dodatno spodbujati, včasih jo je potrebno malce zavreti. Nesprejemljivo se jim zdi, da bi zaradi tekmovalnosti učenci odrekli pomoč sošolcu. Tekmovalne situacije pa vseeno prinašajo učencem določene izkušnje, ki jih bodo potrebovali v življenju (upoštevanje pravil, poštenost, znati se veseliti uspeha, znati sprejeti poraz, spoštovati nasprotnika oz. nasprotnike ...). Ko se učitelji spominjajo svojega šolanja in situacij povezanih s tekmovanjem, ugotavljajo, da večinoma nimajo slabih izkušenj. Menijo, da se poraze naučiš sprejeti, če seveda niso stalni in se izmenjujejo s posameznimi uspehi. V učnih načrtih po mnenju učiteljev ni vsebin, ki bi jasno spodbujale tekmovalnost. So pa ocene, točke, število napak, dolžina spisa tisti elementi, ki zajemajo tekmovalnost. Bolj so tekmovalne nadstandardne vsebine (regijska, republiška tekmovanja) in obšolske dejavnosti (prireditve, športna tekmovanja).

Sodobna družba potrebuje ljudi, ki znajo tako sodelovati kot tekmovati (Pergar Kuščer, Razdevšek Pučko, 2005: 107). Ozaveščeno prepoznavanje pozitivnih in negativnih

dejavnikov sodelovanja in tekmovanja bi lahko učiteljem omogočilo, da bi se lotili razvijanja oblik dela, ki bi pripravile otroke za nadaljnje življenje, v katerem bi znali sodelovati in tekmovati tolerantno, odgovorno in spoštljivo (prav tam). Učitelj poučuje in vzgaja tudi s svojo osebnostjo, z načinom komunikacije z učenci in z odzivanjem na različne situacije v razredu med poukom in odmori (prav tam). Čeprav učitelji menijo, da je njihova naloga predvsem spodbujati sodelovanje, pa so primerne tudi nekatere oblike tekmovanja, pri katerih lahko otroci uveljavijo potrebe po avtonomnosti, ustvarjalnosti in uspešnosti. To povečuje motiviranost za delo in napredovanje. Zagotoviti pa je treba take pogoje, ki ne ogrožajo integritet posameznih učencev.

Kurikulum za vrtce (2007: 30) določa, da naj bi se vzgojitelji z otroki pogovarjali o tem, kako doživljajo uspeh, kako neuspeh, kaj je pri tekmovanju pomembno in kakšno je »športno« obnašanje. Rot (1983: 292) meni, da lahko tekmovalnost v vrtcu in šoli koristi uresničevanju ciljev, če se dovolj intenzivno spodbuja, da otroci usvojijo dve pomembni vrednoti, in sicer medsebojno spoštovanje ter sprejemanje drugačnosti.

3. SODELOVANJE

»Agresivnost je del narave, vendar pa obstajajo tudi zdrava oblika tekmovalnosti in tudi zelo močna težnja po socializiranem in sodelovalnem vedenju. Ta vedenja ne delujejo vsako zase, temveč skupaj, kot celota, kar dokazujeta socialni in biološki razvoj vseh živih bitij, pri katerih se najmočneje kaže prav težnja po sodelovanju, ki je z biološkega vidika tudi najpomembnejša za obstoj vrst. Družba ne more preživeti brez sodelovanja njenih članov in ljudje smo preživeli zato, ker nam je sodelovanje to omogočilo – ni bil koristoljuben posameznik tisti, ki je to omogočil, temveč skupina. V človeških družbah imajo največ možnosti za preživetje ravno tisti posamezniki, ki so najbolj usposobljeni za sodelovanje«.

A. Montagu (1966, nav. po Johnson in Johnson, 1987: 16)

3.1 Opredelitev pojma

Sodelovanje je del človeškega življenja od začetka in je prisotno tako rekoč vsak dan, zato ga pogosto niti ne opazimo (Kobal Grum idr., 2004: 34). Zmožnost sodelovanja je bila zmeraj prednost, ko je šlo za vprašanje preživetja (Johnson in Johnson, 1987: 10). V zgodovini človeka so bili najuspešnejši tisti, ki so znali organizirati in uskladiti svoja prizadevanja k doseganju skupnega cilja (prav tam).

Pojem sodelovanje se tako nanaša na skupno delo za doseganje skupnega cilja (Peklaj, 2001: 8). Rot (1983: 284) meni, da je sodelovanje tista oblika interakcije, pri kateri osebe ena drugo podpirajo pri aktivnosti in si na ta način olajšajo pot do uresničitve ciljev. Sodelovanje pa je tudi veliko več kot samo biti z drugimi, se pogovarjati, pomagati, deliti, čeprav je vsak od teh dejavnikov pomemben (Johnson in Johnson, 1987: 12). Za sodelovanje so pomembni štirje ključni elementi:

1. Pozitivna soodvisnost. »Skupaj smo v dobrem in slabem.« To dosežemo tako, da si postavimo skupne cilje, razdelimo naloge in vloge med člane skupine, poskrbimo za dober pretok informacij in za končno skupno nagrado.
2. Dobra medosebna komunikacija.
3. Individualna odgovornost. Vsak mora poskrbeti, da na poti do skupnega cilja opravi svojo nalogo. Člani si med seboj nudijo podporo in pomoč.
4. Medosebne in skupinske spretnosti.

Uporabe ustreznih sodelovalnih veščin za delo v skupini otroci ne obvladajo sami od sebe in se jih morajo najprej šele naučiti (Peklaj, 2001: 8). Mnogi se sprašujejo, čemu sodelovalne veščine v tekmovalnem svetu. Ob tej misli moramo sprejeti dejstvo, da cel svet ni samo individualističen in tekmovalen (Peklaj, 2001: 17). Prav tako pa ne smemo poudarjati samo enega vidika medsebojnih odnosov, ampak uravnoteženo uporabo sodelovalnega in tekmovalnega vedenja (prav tam).

Sodelovanje je ena izmed osnov človeškega vedenja (Johnson in Johnson, 1987: 15). Je pogoj za vzdrževanje stabilnih zakonov, družin, prijateljstev in skupnosti. Znanje in veščine ne pomenijo toliko, če jih ne znamo uporabljati v sodelovalnih interakcijah z drugimi (prav tam). Tudi tekmovanje ne more obstajati brez sodelovanja (Johnson in Johnson, 1987: 16). Če želimo tekmovati, moramo vsi sodelujoči sodelovati pri upoštevanju pravil, poteka, časovne omejitve, določitvi prostora in kriterijev, ki določajo zmagovalca (prav tam). Brez tega sodelovalnega podsistema tudi tekmovanja ni. Vse informacije in veščine, ki se jih individualno naučimo tekom šolanja, bomo na določeni točki morali prispevati v skupen trud (prav tam). Vse, kar se naučimo, spontano vključujemo v socialni, zasebni in poslovni sistem. Če se danes naučimo sami, zagotovo vključimo v skupne interakcije jutri, če ne, je naučeno brez smisla (prav tam).

3.2 Vzroki za sodelovanje

»Sodelovanje je utemeljeno na zavedanju in čutenju celote, katere del smo. Vsi si želimo biti vključeni. Takrat čutimo, da smo pomembni in lahko prispevamo k celoti. To osmišlja naše življenje in dela naše odnose polne. Podpora, ki jo nudimo eden drugemu, omogoča, da rastemo. Razvojna spodbuda prihaja od znotraj. Sodelovanje ne izpostavlja koristi posameznika, ampak ima v ospredju dobrobit celote, ki je hkrati dobrobit posameznika.« (Novak Škarja, 2005/06)

Johnson in Johnson (1987: 15) pravita: »Nič ni bolj osnovnega kot učiti se od drugega v sodelovalnih situacijah«. Prišla sta tudi do pomembne ugotovitve, da sodelovanje pripelje do boljših dosežkov kot tekmovanje (1981, nav. po Peklaj, 2011: 13). Prav tako pa nekatere raziskave nakazujejo, da sodelovanje ljudi dela srečnejše in da jo ljudje preferirajo pred tekmovanjem (Kobal Grum idr., 2004: 36).

V sodelovalnih aktivnosti se otroci učijo pomembnih prednosti. Na primer učenja pogajalskih sposobnosti, ki preprečujejo pojav večjih sporov, kar pripelje do učinkovitih rešitev v katerih sta obe strani zadovoljni s končnim izidom. Vodilni poslovodje so mnenja, da so tisti menedžerji, ki poskušajo reševati nesoglasja tako, da upoštevajo potrebe obeh strani, bolj učinkoviti kot tisti, ki se zanašajo na tradicionalno načelo tekmovalnosti, pri katerem mora nekdo zgubiti, da lahko drugi zmaga. Lombardijev (1959, nav. po Beal, 1994: 125) znani citat se glasi: »Zmagovanje ni vse, je pa edina stvar, ki pride v poštev« (angl. *winning isn't everything; it's the only thing*). Kasneje je svoj rek umaknil, saj s tem ni mislil, da je potrebno zmagati za vsako ceno (Beal, 1994: 125).

Danes je čas velikih sprememb na vseh področjih življenja, v znanosti, tehnologiji, ekonomiji, v družbi in v medsebojnih odnosih (Peklaj, 2001: 11). Otroci se bodo morali spopasti z življenjem v svetu, ki ga označujeta hiter razvoj informacijske in druge tehnologije ter globalna svetovna soodvisnost. Naša naloga v takem svetu je, da otrok ne opremimo samo z znanjem in informacijami, temveč predvsem z višjimi miselnimi veščinami, z veščinami

reševanja problemov, pa tudi s komunikacijskimi in socialnimi veščinami, s katerimi bodo lahko odgovarjali na zahteve, ki jim jih bo postavljala hiter razvojni tempo (prav tam).

Vzgojno-izobraževalni cilji enakovredno poudarjajo pridobivanje znanja in razvijanje drugih pomembnih področij (Pekljaj, 2001: 11). Med temeljnimi cilji je še posebej poudarjeno vzgajanje za medsebojno strpnost, demokracijo, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi. Področja, na katerih lahko sodelovanje pripelje do boljših rezultatov in bolj kakovostnega razvoja otrok, so: področje znanja oz. spoznavnih procesov, socialni odnosi ter čustveno-motivacijski procesi (prav tam). Če otroku priučimo vrednoto skupnega prizadevanja in skupinskega uspeha, spremenimo splošno videnje sveta v okviru zmagovalcev in poražencev (Shapiro, 1999: 191). Dojenčki in enoletni otroci so znani po svoji osredotočenosti nase in po lastniških nagnjenjih, med osemnajstim in tridesetim mesecem pa doživijo preobrazbo sposobnosti za prosocialno vedenje in začnejo opazno sodelovati drug z drugim in si pomagati (prav tam). Shapiro (1999: 191) tudi navaja, da so številne raziskave odkrile, da so prosocialni in sodelovalni vedenjski vzorci med najpomembnejšimi značilnostmi družbene sprejetosti pri majhnih otrocih. Za mlajše otroke pa tudi za tiste, ki so bolj zadržani, je nujno načrtovanje dejavnosti, v katerih bodo sodelovali s sebi podobnimi otroki ali s tistimi, ki jih zanimajo podobne stvari (Shapiro, 1999: 149). Sprva je manj pomembno, kako se otroci odzivajo drug na drugega, dovolj je, da sploh dobijo priložnost za skupno druženje (prav tam).

3.3 Vpliv sodelovanja na otrokov razvoj

Otroci so družbena bitja (Punčuh, 2011: 104). Od trenutka, ko se rodijo, so v povezavi in stikih z drugimi ljudmi (prav tam). Razumevanje sveta v veliki meri razvijajo skozi izkušnje v interakciji z odraslimi in vrstniki (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 99). Iz socialnih in družbenih odnosov spoznavajo same sebe, pridobivajo spoznanja o odvisnosti med ljudmi in razvijajo socialne spretnosti (Punčuh, 2011: 104). Najprej se istovetijo le z najbližjimi odraslimi liki, kasneje pa tudi z drugimi odraslimi in otroki (Johnson in Johnson, 1987: 24).

Danes vemo, da vrstniki pomembno vplivajo na otrokovo pridobivanje novega znanja in na oblikovanje socialnih veščin in vrednot, ki so osnova za otrokovo delovanje na različnih življenjskih področjih (Peklaj, 2001: 8). Zato morajo otroci imeti možnost za sodelovanje z drugimi otroki pri pridobivanju lastnega znanja, pa tudi pri oblikovanju celotne osebnosti (prav tam).

Johnson in Johnson (1987: 25) sta navedla nekaj pomembnejših posledic in povezav, ki so rezultat medvrstniških interakcij:

- Otroci in najstniki se neposredno naučijo stališč, vrednot, spretnosti in informacij, ki jih ne morejo pridobiti od odraslih. V medsebojnih interakcijah posnemajo obnašanje drug drugega, se s prijatelji identificirajo ter si lastijo lastnosti, ki jih občudujejo drug pri drugem. Medvrstniški odnosi oblikujejo pestrost vedenj, stališč in pogledov.
- Medvrstniški odnosi zagotavljajo priložnosti za učenje prosocialnega vedenja. Otroci si med seboj pomagajo, se tolažijo, si delijo, skrbijo drug za drugega, se podpirajo in dajejo.
- Medvrstniški odnosi zagotavljajo priložnosti za učenje kontroliranja impulzivnega reagiranja, saj omogočajo vzpostavitev nujno potrebnega samoobladovanja pri uravnavanju agresivnih vplivov.
- Otroci in najstniki se naučijo videti situacije in poglede tudi z drugega zornega kota. Ta pogled je nujno potreben pri kognitivnem in socialnem razvoju posameznika. Ta psihološki razvoj lahko opišemo kot konstruktivno izgubo egocentrizma in krepitev sposobnosti kompleksnejšega pogleda na stvari.
- V medvrstniških odnosih se otroci in najstniki učijo biti neodvisni in slediti svojim željam ter izbirati primerna socialna vedenja, ki vključujejo tako njihove notranje vrednote, kot tudi značilnosti dane situacije. Znajo se prilagoditi in odreagirati odgovorno.
- Znak zdravega psihičnega razvoja je tudi sposobnost vzdrževanja sodelovalnih odnosov.

Otroci pri sodelovanju pridobijo, ko pomagajo drug drugemu (Johnson in Johnson, 1987: 30). V tekmovalnih situacijah pa se ovirajo in onemogočajo (prav tam). Sodelovanje v primerjavi s tekmovanjem omogoča posamezniku, da se počuti sprejetega, da ima podporo in da čuti, da je drugim pomembno, koliko se bo naučil in mu pri tem tudi pomagali (prav tam). Deutsch (1962, nav. po Johnson in Johnson, 1987: 31) meni, da zaupanje gradimo pri sodelovanju in ga uničujemo pri tekmovanju.

3.4 Sodelovanje v vrtcu in šoli

Johnson in Johnson (1987: 11) menita, da je *sodelovalno učenje* stara ideja. Talmud (nav. po Johnson in Johnson, 1987: 11) navaja: »Če se želimo učiti, moramo imeti nekoga s komer se lahko učimo«. V sodelovalnih skupinah se učijo in delajo učenci z različnimi sposobnostmi, znanjem, osebnostnimi značilnostmi in izkušnjami (Pekljaj, 2001: 12). Različnost (heterogenost) učencev v skupini je lahko vir ustvarjalnosti v njej (prav tam). Sodelovanje prispeva k večjemu številu zamisli, k iskanju različnih rešitev, zato tudi učenci sami ugotovijo, da je sodelovanje koristno (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 101).

Deutsch (1962, nav. po Johnson in Johnson, 1987: 6) pravi: »Pri sodelovanju se med učenci pojavi pozitivna soodvisnost na poti do uresničitve skupnega cilja. Učenci spoznajo, da lahko dosežejo uspeh samo, če to dosežejo tudi drugi v njegovi skupini. Učenci tako iščejo izide, ki bodo ustrezali tudi ostalim, s katerimi so sodelovalno povezani. Učenci se pogovarjajo, dogovarjajo, si pomagajo in se spodbujajo.«

Pojem sodelovalno učenje pa ne zajema v celoti vseh oblik sodelovanja v procesih učenja in poučevanja (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 100). C. Pekljaj (2001: 9) opredeljuje sodelovalno učenje kot »učenje v majhnih skupinah, v katerih zastavimo delo tako, da obstaja med člani skupine pozitivna povezanost, ko skušajo s pomočjo neposredne interakcije pri učenju doseči skupen cilj«. V šolah pogosto uporabljajo tudi izraze, kot so delo v skupinah, učne skupine ali kar sodelovanje učencev (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 100).

Tudi sodelovalne igre so ena izmed metod, s katero lahko vzgojitelji otroke naučijo sodelovanja (Shapiro, 1999: 191). Igra otroku omogoča, da spozna vrstnike, uči se soočanja z drugimi ljudmi, pridobiva na strpnosti, tovarištvu, obzirnosti in občutku za sodelovanje (Ružič in Buzeti, 2011: 172–173). Veščine sodelovanja, naučene z igro, se posplošijo tudi na druge dejavnosti z vrstniki (Shapiro, 1999: 191). A. Bay-Hintz (1994, nav. po Shapiro, 1999: 191–192) je s sodelavci raziskovala možnost uporabe sodelovalnih iger pri odpravljanju nasilnega vedenja mlajših otrok. Otroci, ki se naučijo sodelovanja, laže oblikujejo osnovo za uspešno življenje v tekmovalnem svetu, saj uvidijo, da je dosežek del skupinskega procesa (Shapiro, 1999: 192). Otroci, ki se bojijo poraza, spoznajo pomen vztrajnega prizadevanja. Prava skupinska dejavnost namreč ne pozna individualnega neuspeha – ali vsi zmagajo ali vsi izgubijo (prav tam).

V vrtcih spodbujamo razvoj otrokovega socialnega spoznavanja (Benkovič, 2011: 11). V tem okolju prihaja do številnih in raznovrstnih oblik sodelovanja med vrstniki in med otroki ter vzgojitelji (prav tam). Pogovor, vzgojiteljevo pojasnjevanje, skupno reševanje problemov, skupno ocenjevanje različnih odločitev in dejanj, raznovrstnost socialnih odnosov, celo spori med otroki – vse to spodbujevalno vpliva na otrokovo socialno spoznavanje (prav tam).

Skrb za socialni in čustveni razvoj otroka zasledimo v ciljih kurikulumu in načelih uresničevanja ciljev kurikulumu za vrtce, prav tako pa se razvija tudi preko vseh šestih kurikularnih področij (Logar, 2011: 14). Največ neposrednih ciljev zasledimo na področju družbe, na drugih področjih pa se socialni in čustveni razvoj razvija preko različnih interakcij med otroki in med otrokom in odraslim (prav tam). Kurikulum za vrtce (2007: 22) navaja, da moramo biti odrasli v vrtcu s svojim vedenjem zgled za otroke. Eden izmed pomembnih elementov interakcije med otroki ter med otroki in odraslimi sodi pogostost pozitivnih interakcij z otroki (prav tam). Ugodna socialna klima v oddelku oz. skupini prispeva k vzpostavljanju ravnotežja med sodelovanjem in tekmovanjem pri socialnem učenju (prav tam). Vsakdanje življenje, delo in dejavnosti v vrtcu morajo omogočiti razvijanje občutka varnosti in socialne pripadnosti, ki temelji na ideji enakosti in nediskriminiranosti (Kurikulum za vrtce, 2007: 49). V vrtcu je treba ustvariti demokratično vzdušje, ki spodbuja pozitivne procese v skupini in se postavlja po robu negativnim (prav tam). Dejavnosti morajo biti

zastavljene tako, da otroke spodbujajo k sodelovanju, ki pa ne sme voditi v skupinsko rutino, prisilno prilagajanje ter negiranje avtonomnosti individuuma. Otroci se morajo zgodaj navaditi na možnost izbire (v zvezi z vsakdanjim življenjem, delom in vsemi dejavnostmi v vrtcu) in sodelovanja pri načrtovanju, oblikovanju in sprejemanju odločitev ter pri delitvi odgovornosti za skupno sprejete odločitve (prav tam). Konkretni cilji navedeni v Kurikulumu za vrtce (2007), ki se nanašajo na spodbujanje sodelovanja, so sledeči:

- s področja gibanja: »spoznavanje pomena sodelovanja v igralni skupini, medsebojne pomoči in športnega obnašanja«.
- S področja umetnosti: »otrok sodeluje v igri z otroki in odraslimi« ter »otrok sodeluje pri nastopih in praznovanjih«.
- S področja družbe: »otrok spoznava, da morajo vsi ljudje v določeni družbi pomagati in sodelovati, da bi lahko ta delovala ter omogočila preživetje, dobro počutje in udobje«.

Strokovni delavci v vrtcu morajo otrokom omogočiti, da spoznavajo svoje omejitve in meje sprejemljivega vedenja, ter da doživljajo vrtec kot okolje, v katerem se potrjujejo kot posamezniki in imajo možnost razvijati občutek za sodelovanje (Kurikulum za vrtce, 2007: 54).

V okviru mednarodnega projekta *Učiteljevo strokovno in osebno razumevanje in obravnava tekmovalnosti in sodelovanja*, ki sem ga predstavila v poglavju o tekmovalnosti, so prišli do naslednjih ugotovitev (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 103–105). Na vprašanje, v katerih situacijah učenci v razredu sodelujejo, so razredni učitelji odgovarjali, da učenci sodelujejo na različne načine: v skupinah, dvojicah, pomagajo tistim, ki so nekoliko »počasnejši«, ali tistim, ki so bili odsotni od pouka; učenci so tudi uspešni, ko je treba sošolcu razložiti snov, ki je morda ne razume; posojajo si učbenike in druge pripomočke, sodelujejo pri organizaciji različnih aktivnosti. Večina učencev uživa v teh situacijah, le nekaj je takih, kjer mora učitelj pomagati pri vključevanju v skupine. Učenci večinoma sodelujejo z vrstniki v razredu; pri nekaterih aktivnostih, ki so širšega (šolskega) pomena, pa tudi z učenci drugih razredov. Sodelujejo tudi v športu, predvsem takrat, ko tekmujejo kot skupine med seboj.

Učitelji pojmujejo sodelovanje kot socialno spretnost, ki se je je treba učiti. Učenci se učijo odgovornosti, tolerance, empatije in usklajevanja, učijo se pomembnosti sodelovanja in učenja drug od drugega. Pri delu v skupinah pridobivajo tudi organizacijske spretnosti, naučijo se deliti naloge in prevzemati odgovornost, spoznajo šibke in močne točke sebe in svojih sošolcev, naučijo se ceniti delo drugih, sprejemati kritiko in se veseliti uspehov skupine. Učitelji menijo, da jim učni načrti dopuščajo veliko možnosti za organizacijo sodelovalnih aktivnosti (delo v skupinah, dvojicah, igre vlog, socialne igre). Veliko je odvisno od učitelja, ki lahko delo organizira na različne načine. Sodelovanje lahko tudi izgubi svoj namen, če skušajo učenci brez lastnega prispevka izkoristiti delo drugih. Pojavijo se primeri, ko učenci iz različnih razlogov (vedenjski problemi ali slabe izkušnje) ne želijo sodelovati z nekaterimi sošolci. Učenci včasih spremenijo sodelovalno situacijo v tekmovalno: namesto da bi sodelovali, začnejo delati vsak zase, celo skrivajo rezultate pred drugimi ali pa se oblikujejo skupinice, ki potem tekmujejo. Učitelji navajajo, da so kot učenci uživali v različnih oblikah sodelovanja, v socialnih stikih in v občutku, da so lahko komu pomagali ali se na koga obrnili po pomoč. Zelo pomembne so jim tudi pozitivne izkušnje z učenci. Če doživijo, da so učenci pri takem načinu dela uspešni in zadovoljni, ga tudi pogosteje prakticirajo. Učitelji verjamejo, da je treba v šoli spodbujati predvsem sodelovanje. Z različnimi oblikami sodelovanja naj bi razvijali strpnost in odprtost za različne pobude ter se učili drug od drugega. Razredni učitelji večkrat poudarjajo, da sodelovalne situacije učencu omogočajo, da se počuti sprejetega in da se veseli rezultatov, ki jih je dosegla skupina. So tudi mnjenja, da učni načrti spodbujajo sodelovanje, vendar je pri tem bistvena vloga učitelja samega in njegove organizacije pouka. Menijo, da je tekmovalnosti v družbi že tako in tako veliko, zato se je treba v šoli učiti sodelovanja.

4. OPREDELITEV PROBLEMA

Glede pomena sodelovanja med otroki v vrtcu najbrž ni dileme, da ga je potrebno spodbujati. Kurikulum za vrtce (2007: 49) navaja, da morajo biti dejavnosti zastavljene tako, da otroke spodbujajo k sodelovanju. Vprašanje pa je, koliko se vzgojitelji in vzgojiteljice tega zavedajo in načrtno vnašajo v svoje delo in kako se po drugi strani soočajo s tekmovalnostjo, ki se, kot pravijo Kobal Grumova in sodelavci (2004: 35), v otroški igri pojavlja že zelo zgodaj.

V pogledih na tekmovalnost sem pri strokovnjakih zasledila različna stališča: nekateri avtorji zagovarjajo spodbujanje tekmovalnosti, drugi ne. C. Peklaj (2001: 17) meni, da ne smemo poudarjati samo enega vidika medsebojnih odnosov, ampak uravnoteženo uporabo sodelovalnega in tekmovalnega vedenja. Sodelovanje in tekmovanje naj bi bila tako ali tako ekstrema iste dimenzije, pravi M. Fülöp (2002, pov. po Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 99-100), le da se tekmovalnost pogosto prikazuje z negativnim predznakom. In čeprav je temu morda tako, je tekmovalnost v družbi vseeno zelo cenjena, saj predstavlja sredstvo, s katerim se otroci in odrasli borijo za svoje mesto v družbi in ne nazadnje tudi napredujejo. Robertson (1989, pov. po Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 100) meni, da mora biti tudi spodbujanje tekmovalnosti del socializacijskega procesa za pripravo na poznejše vloge v družbenem življenju.

Vprašanje, koliko in kako strokovni delavci v vrtčevskih skupinah spodbujajo sodelovanje in tekmovanje med otroki, se mi torej zdi aktualna dilema, ki sem jo raziskala v svoji diplomski nalogi.

5. RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

V diplomski nalogi sem si zastavila naslednja raziskovalna vprašanja:

1. S kom otroci v vrtcu najpogosteje tekmujejo ali sodelujejo?
2. V katerih situacijah strokovni delavci v skupini spodbujajo tekmovalno ali sodelovalno vedenje med otroki?
3. Na kakšne načine strokovni delavci v skupini spodbujajo tekmovalno ali sodelovalno vedenje med otroki?
4. Kakšna so stališča strokovnih delavcev v skupini glede tekmovalnosti in sodelovanja med otroki?

6. METODA

6.1 Vzorec

V raziskavi je sodelovalo 80 strokovnih delavcev (vzgojiteljev in pomočnikov vzgojiteljev) iz šestih različnih slovenskih vrtcev. Oddala sem 120 anketnih vprašalnikov, vrnjenih je bilo 80, kar pomeni da je bila odzivnost 67-odstotna.

Tabela 1: Delovne dobe anketirancev ($N = 80$).

	pomočniki vzgojitelja		vzgojitelji		skupaj	
	f	f %	f	f %	f	f %
0–5 let	26	32,50	8	10,00	34	42,50
6–10 let	5	6,25	10	12,50	15	18,75
10 let <	6	7,50	7	8,75	13	16,25
20 let <	4	5,00	14	17,50	18	22,50
skupaj	41	51,25	39	48,75	80	100,00

Tabela 2: Starostne skupine otrok, v katerih delajo anketiranci ($N = 80$).

	f	f %
I. starostna skupina	42	52,50
II. starostna skupina	30	37,50
kombinirana skupina	8	10,00
skupaj	80	100,00

6.2 Pripomoček

Kot pripomoček pri pridobivanju podatkov za raziskavo sem uporabila anketni vprašalnik, ki sem ga sestavila sama. Pri začetnem odprtem vprašanju sem strokovne delavce povprašala o posebnostih skupine, v kateri delajo. Vprašalnik se nato nadaljuje v niz šestih vprašanj, ki se nanašajo na tekmovanje in sodelovanje otrok v skupini ter kdaj in kako strokovni delavci spodbujajo omenjeni vedenji. Zadnje vprašanje pa vključuje lestvico stališč ter po sedem trditev za tekmovanje in sodelovanje, pri katerih so se morali strokovni delavci opredeliti. Zanimalo me je tudi, v katerih starostnih skupinah delajo anketiranci, na katerem delovnem mestu ter njihova delovna doba. Izvod anketnega vprašalnika je v prilogi 1.

6.3 Postopek

Anketne vprašalnike so strokovnim delavcem razdelile ravnateljice izbranih vrtcev. V vrtcu, kjer sem zaposlena, sem sodelavcem poslala vprašalnik v elektronski obliki, ki so ga rešili preko računalnika. Vrnjenih spletnih vprašalnikov je bilo 26, kar predstavlja dobro tretjino izmed vseh vrnjenih vprašalnikov. Anonimnost anket sem zagotovila tako, da so anketiranci izpolnjene vprašalnike vračali v za to pripravljene škatle z zapečatenim pokrovom. Škatle za vračanje vprašalnikov so bile postavljene v pedagoških sobah posameznih vrtcev.

Podatke, ki sem jih pridobila iz anketnih vprašalnikov, sem kvantitativno obdelala in interpretirala. Pri odprtem vprašanju o značilnostih skupin pa sem dane odgovore predstavila v strnjenem tekstu. Pri kvantitativni obdelavi pridobljenih podatkov sem računala frekvence izbranih odgovorov in pripadajoče odstotke, pri vprašanjih o stališčih pa povprečne vrednosti in standardni odklon.

Rezultate raziskave in njihovo interpretacijo sem predstavila v strnjenem tekstu ter v tabelah in grafikonih. Ker se razvojne značilnosti otrok v I. in II. starostni skupini razlikujejo, sem pri interpretaciji med seboj primerjala vprašalnike strokovnih delavcev, ki delajo v teh dveh različnih starostnih skupinah. Povprečja pri primerjavi sem računala glede na število vrnjenih vprašalnikov, ki spadajo k posamezni starostni skupini ($N_{I.} = 42$ in $N_{II.} = 30$). Vprašalnike strokovnih delavcev, ki delajo v kombiniranih skupinah, sem vključila le v celosten prikaz rezultatov in ne v primerjavo, ker je bilo število vrnjenih vprašalnikov premajhno (8), da bi iz njih lahko posploševala.

7. REZULTATI IN INTERPRETACIJA

7.1 Kako strokovni delavci opisujejo svoje skupine v vrtcu

Strokovni delavci iz vzorca navajajo, da postaja vodenje skupin vedno bolj zahtevno. Za prvo starostno skupino so izpostavili nekaj najbolj izstopajočih značilnosti, med katerimi so preizkušanje meja, trma in individualizem. Opažajo, da v heterogenih skupinah mlajši otroci posnemajo starejše in se hitreje učijo samostojnosti. Otroci so po večini živahni, zvedavi, nasmejani, razigrani, glasni in navihani, kar dela skupine dinamične in raznolike. Zanimivo je opažanje dveh strokovnih delavcev, ki sta navedla izstopajoče vedenje deklic v svojih skupinah, ki so v eni skupini zelo energične, tekmovalne, avtoritativne, vodilne in želijo biti vedno glavne, v drugi skupini pa prav tako povsem zasenčijo dečke. C. Beal (1994: 119) pa navaja ravno nasprotno, da naj bi bile deklice bolj odzivne in sodelovalne ter se izogibale tekmovalnim situacijam, medtem ko so dečki pogosto bolj odločni in dominantni.

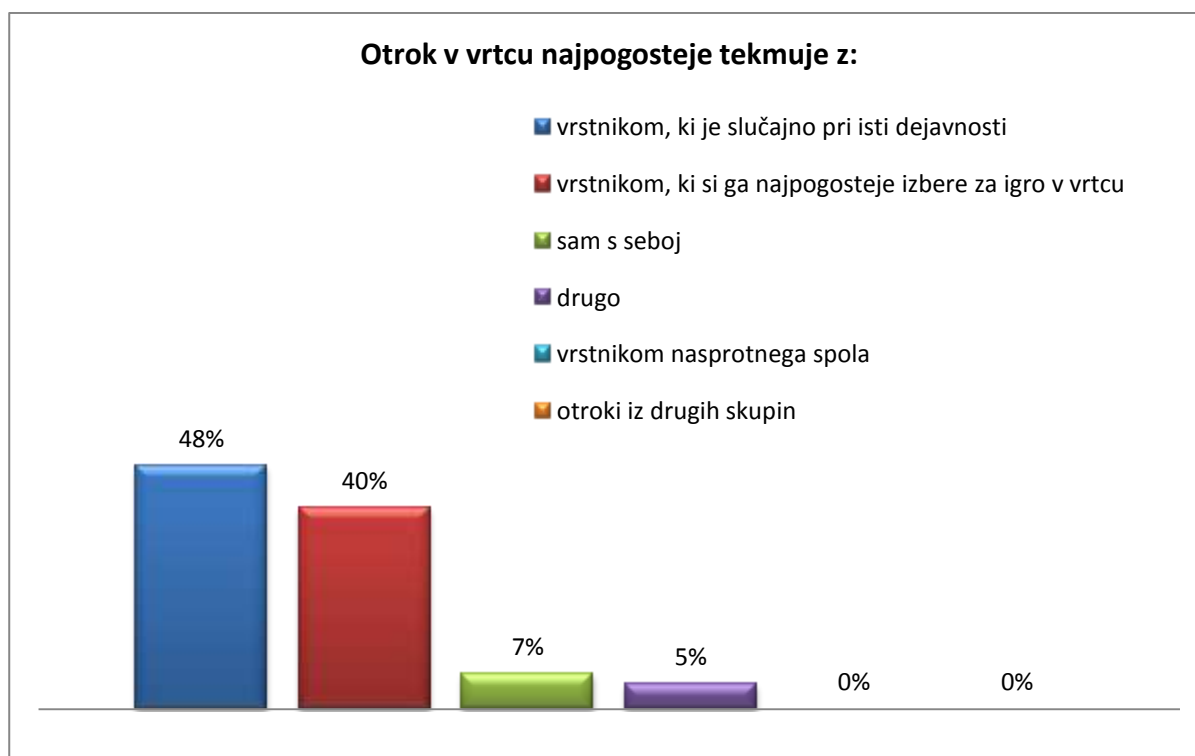
V drugi starostni skupini so otroci stari od tri do šest let. Po mnenju strokovnih delavcev je njihova želja po prevladi in vodenju močnejša. Pri igri se združujejo v igralne skupine, ki so navadno ločene glede na spol. Opažajo izrazite razlike med deklicami in dečki ter dejstvo, da otroci potrebujejo veliko gibanja, da sprostijo energijo. Kot najbolj izstopajočo značilnost omenjajo prav hiperaktivnost otrok. Eden izmed anketiranih je navedel tudi podatek, da je v skupini polovica otrok edincev, drugi pa, da je v skupini polovica otrok ločenih staršev. C. Peklaj (2001: 14) pravi, da so družine danes postale manjše in zato je veliko otrok edincev, kar jih prikraja za pomembne izkušnje na področju sodelovanja, dogovarjanja in deljenja. Pri otrocih tako prevladujejo tri izstopajoča vedenja: individualizem, tekmovalnost in agresivnost (prav tam).

Kombinirani oddelki združujejo otroke obeh starostnih skupin. Strokovni delavci pravijo, da je delo zato zahtevnejše, razlike med otroki pa so zelo izrazite. V eni izmed skupin ima delavka občutek, da včasih starejših otrok prav nič ne zanima. Druga delavka navaja, da je otroke potrebno še posebej usmerjati v konstruktivno komunikacijo, na primer pri prepirih za igračo, kjer opaza, da pri dečkih hitreje pride do fizičnega obračunavanja, zato jih usmerja v

igralne koticke. Tudi C. Beal (1994: 125) pravi, da je bojvniški način igre med fanti bolj priljubljen, saj veliko bolj uživajo v grobih in tekmovalnih aktivnostih, saj na ta način neposredno izkazujejo svoje sposobnosti, kar jim omogoča pridobitev moči v skupini. Vseeno pa je dobra medosebna komunikacija ključ do uspešnega sodelovanja (Johnson in Johnson, 1987: 12).

7.2 S kom otrok v vrtcu najpogosteje tekmuje

Zanimalo me je, s kom otrok v vrtcu najpogosteje tekmuje.

Slika 1: Tekmovanje otroka v vrtcu.

Nekaj manj kot polovica strokovnih delavcev meni, da otroci v skupini najpogosteje tekmujejo z naključnim vrstnikom, takoj za tem pa so se odločali za vrstnika, ki si ga najpogosteje izberejo za igro. Izbor teh dveh odgovorov je verjetno pogojen s tem, da otroci v

predšolski dobi tekmujejo z vrstniki zaradi socialne primerjave med njimi. Socialna primerjava pri mlajših otrocih pomeni predvsem, da se merijo in sledijo tistim, ki jih občudujejo in jih želijo posnemati (Praper, 1995: 200), to pa se dogaja med najboljšimi prijatelji in v manjših igralnih skupinah. Tekmovanje s samim seboj je manj opazno, vendar, kot pravi Praper (1995: 199), pomembno pri spodbujanju samorazvoja, osebne rasti ter notranje integritete. Strokovni delavci, so opazili tudi ta način tekmovanja, vendar v majhnem odstotku (7 %).

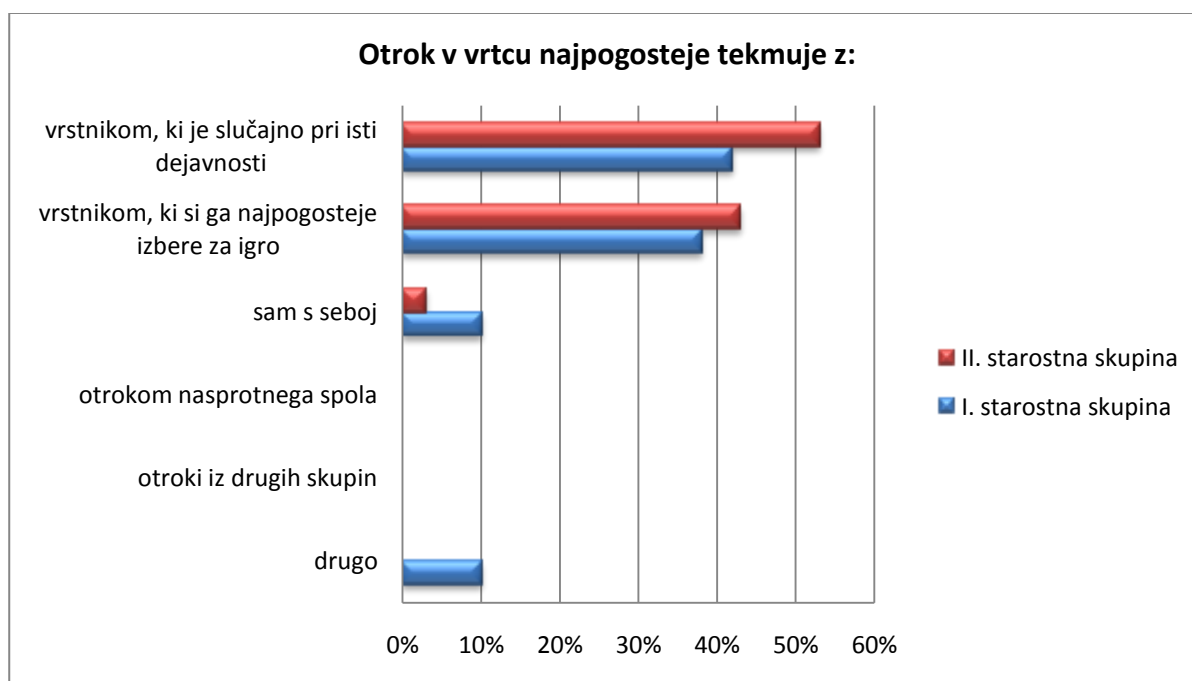
Trije vzgojitelji so navedli, da ne opažajo tekmovanja med otroki v skupini, čeprav Rot (1983: 289) pravi, da naj bi po pravilu v vsaki skupini obstajala tudi tekmovalnost. D. Kobal Grum idr. (2004: 75) navajajo, da je tekmovalnosti toliko, kolikor je motivov zanjo in da tekmovalnost nima samo negativnih učinkov. Tekmovalne situacije vseeno otrokom prinašajo določene izkušnje, kot na primer upoštevanje pravil, poštenost, znati se veseliti uspeha, znati sprejeti poraz, spoštovati nasprotnika oz. nasprotnike ... (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 106). Eden izmed anketirancev je napisal, da otroci tekmujejo z vrstnikom, ki si ga sami izberejo. Ker ni točno opredelil na kakšen način, lahko sklepam, da si otrok izbere točno določenega vrstnika, s katerim potem na kakršenkoli način tekmuje.

Ugotovitev, da predšolski otroci ne tekmujejo z vrstniki nasprotnega spola, ni presenetljiva, saj tudi C. Beal (1994: 118) navaja, da se kar 70 odstotkov socialnih interakcij med otroki starimi do 6 let zgodi z istospolnimi vrstniki. Po njenem mnenju naj bi si otrok za igro izbral otroka nasprotnega spola le v situacijah, ko je pripadnikov istega spola manj. Strokovni delavci pa prav tako ne opažajo, da bi otroci tekmovali z otroki drugih skupin. Verjetno strokovni delavci sami niti ne načrtujejo oz. prirejajo tekmovanj, ki bi vključevala druge skupine, čeprav je taka oblika tekmovanja – skupina proti skupini – pravzaprav veliko ustrežnejša, kot na primer tekmovalnost med posamezniki. Rot (1983: 291) pravi, da lahko tekmovalnost med posamezniki (še posebno, če je dolgotrajna) privede do konfliktov in izgube motivacije pri tistih, ki so venomer neuspešni. Zato je smiselno organizirati tekmovalnost med skupinami, še posebej če gre za skupine podobnih starosti, da so tudi zmožnosti njihovih članov primerljive med seboj (prav tam). V takih tekmovalnih situacijah se v sami skupini poveča napor vseh, kljub tekmovanju se med člani razvija sodelovalni

odnos, uspeh boljših spodbuja slabše, uspešnejši pomagajo manj uspešnim, kar vse vpliva na učinkovitost celotne skupine (prav tam).

7.2.1 Primerjava obeh starostnih skupin glede na to, s kom otrok v vrtcu najpogosteje tekmuje

Primerjala sem dobljene odgovore za obe starostni skupini otrok glede na to, s kom otrok v vrtcu najpogosteje tekmuje.

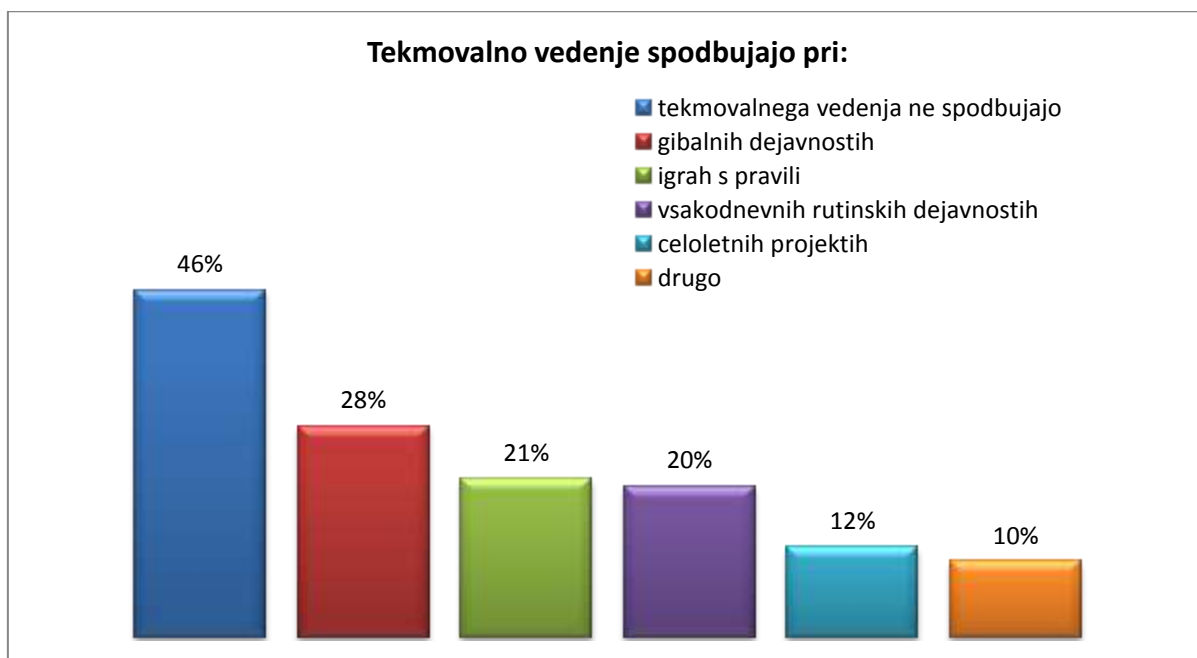
Slika 2: Tekmovanje otroka v vrtcu, primerjava I. in II. starostne skupine.

Pri primerjavi rezultatov sem opazila nekaj odstopanj v starostnih skupinah. Čeprav je največ odgovorov vseeno zgoščenih pri istih dveh trditvah, lahko opazim določene razlike, ki botrujejo različnosti med otroki I. in II. starostne skupine. Otroci II. starostne skupine tekmujejo pogosteje z naključnim vrstnikom in prav tako tudi z vrstnikom, s katerim se najpogosteje igra. Ker je pri mlajših otrocih igra veliko bolj individualna, sami pa so tudi bolj egocentrični, opažajo strokovni delavci več tekmovanja otrok samih s seboj oz. si morda navidezno odsotnost tekmovalnega vedenja razlagajo s tem. Pri odprti rubriki »drugo« so odgovore vpisovali samo strokovni delavci I. starostne skupine, in sicer da ne opažajo

tekmovanja med otroki, kar je verjetno posledica bolj skromnih socialnih interakcij med njimi. Skleпам lahko, da obstajajo manjše razlike v tekmovalnosti otrok I. in II. starostne skupine.

7.3 Spodbujanje tekmovalnega vedenja v skupini

Na pojav tekmovalnega vedenja vpliva tudi okolje. Družina, vrstniki, vrtec in šola ter naša kultura in politika. Ker otroci v vrtcu preživijo približno 9 ur dnevno, imamo vzgojitelji zelo pomembno vlogo, saj otroke vzgajamo tudi s svojo osebnostjo, z načinom komunikacije z njimi in z odzivanjem na različne situacije v skupini (Pergar Kuščer, Razdevšek Pučko, 2005: 107). Kurikulum za vrtce (2007: 30) eksplicitno ne navaja spodbujanja tekmovalnega vedenja, določa pa, da naj bi se vzgojitelji z otroki pogovarjali o tem, kako doživljajo uspeh, kako neuspeh, kaj je pri tekmovanju pomembno in kakšno je »športno« obnašanje. Kurikulum za vrtce (2007: 29) navaja tudi, da moramo vzgojitelji otrokom pomagati, da zaznajo svoj napredek in ga doživijo kot uspeh ne glede na dosežke vrstnikov.

Slika 3: Dejavnosti, pri katerih strokovni delavci spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki v skupini.

V raziskavi *Učiteljevo strokovno in osebno razumevanje in obravnava tekmovalnosti in sodelovanja* (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 102–106) je eden izmed slovenskih učiteljev navedel, da tekmovalnost že tako ali tako pride sama od sebe in je zato ni potrebno še dodatno spodbujati, včasih jo je potrebno celo malce zavreti. Ker sem sama strokovne delavce povprašala le o spodbujanju tekmovalnega vedenja, jih je skoraj polovica odgovorila, da tekmovalnega vedenja med otroki sploh ne spodbujajo, nihče pa ni napisal, da bi ga zaviral. Temu sledi skoraj tretjina tistih, ki tekmovalno vedenje spodbujajo le pri gibalnih dejavnostih. Lahko bi rekla, da je to nekakšna logična posledica prepričanja, da se večina tekmovalnosti dogaja v športnih aktivnostih in da je tam, čeprav je povezana z direktnim premagovanjem nasprotnika in izločevanjem, na nek način legitimna.

Petina vprašanih strokovnih delavcev spodbuja tekmovalnost pri igrah s pravili. Praper (1995: 198) meni, da udeležba v igrah s pravili vabi otroke v akcijo, razvoj in samostojnost. Da se v igrah učijo usklajevati partnerstvo in tekmovanje ob upoštevanju pravil (prav tam).

Spodbujanje tekmovalnosti pri celoletnih projektih pa se po mnenju slovenskih učiteljev v prej omenjeni raziskavi (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 102–106) lahko izrazi tudi kot dodatna motivacija za delo. V vrtcu je tovrstno spodbujanje tekmovalnosti sicer v zelo majhnem odstotku (12 %).

Strokovni delavci so navedli še nekaj situacij, v katerih spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki v skupini:

- pri družabnih igrah;
- pri domačih nalogah, in sicer s tem, kdo ima več šampiljk;
- pri pospravljanju igrač;
- na sprehodih in pri oblačenju;
- pri dobrih stvareh, ki jih naredijo sami od sebe, pri čemer jih nagradijo s šampiljko;
- kadar se za to pokaže upravičena priložnost;
- pri gibalnih igrah vezanih na hitro reakcijo in
- pri samem dejanju, da ga otrok usvoji, ne pa da tekmuje s kom.

Spodbujanje tekmovalnosti je v vrtcu lahko popolnoma spontano prisotno tudi v načinu vzgoje, ki je posledica prikrita kurikuluma. O'Hagan in Smith (1993, nav. po Batistič Zorec 2002) pravita, da je prikriti kurikulum povezan s posrednimi sporočili, ki jih otroci dobijo o sebi in drugih, s tem, kako odrasli vidimo in sodimo otroke, ter z našimi stališči in predsodki, ki se, pogosto povsem nezavedno, zrcalijo v ravnanju z otroki. Pomembno je, da se zavedamo, da prikriti kurikulum proizvaja družba in ne posameznik (prav tam). Izrazi, kot so: »Pohitite!«, »Kdo bo prvi?«, »Poglej, Matej, vedno se zadnji obuješ.«, postavljajo otroke v položaj, kjer med seboj tekmujejo zato, da bi dobili pozitivno odobravanje strokovnega delavca v skupini.

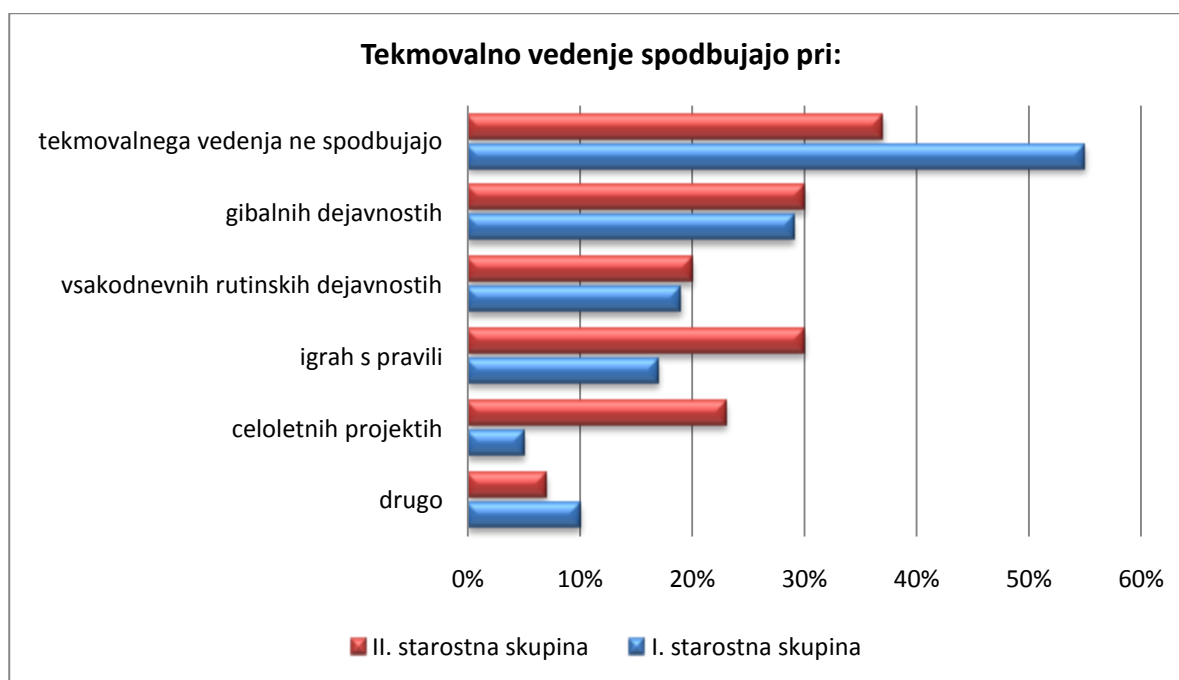
Slika 4: Načini, s katerimi strokovni delavci spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki v skupini.

Pri načinih spodbujanja tekmovalnega vedenja med predšolskimi otroki so si strokovni delavci precej enotni, saj jih skoraj polovica (48 %) pravi, da tekmovalnega vedenja ne spodbujajo, in na to vprašanje zato niso niti odgovarjali. Večina tistih, ki pa se odločijo za spodbujanje tekmovalnosti, pa to storijo z besednimi spodbudami. Predšolski otroci

potrebujejo direktne in konkretne spodbude in najhitrejši prenosnik je prav gotovo govornica beseda. Sodobna družba potrebuje ljudi, ki znajo tako sodelovati kot tekmovati (Pergar Kušcer, Razdevšek Pučko, 2005: 107). Ozaveščeno prepoznavanje pozitivnih in negativnih dejavnikov sodelovanja in tekmovanja bi lahko učiteljem in vzgojiteljem omogočilo, da bi se lotili razvijanja oblik dela, ki bi pripravile otroke za nadaljnje življenje, v katerem bi znali sodelovati in tekmovati tolerantno, odgovorno in spoštljivo (prav tam). V svoji raziskavi sem ugotovila, da strokovni delavci v majhnem odstotku (10 %) oblikujejo delo tako, da načrtno ustvarjajo tekmovalne situacije in skoraj prav toliko jih tekmovalnega vedenja ne preprečuje.

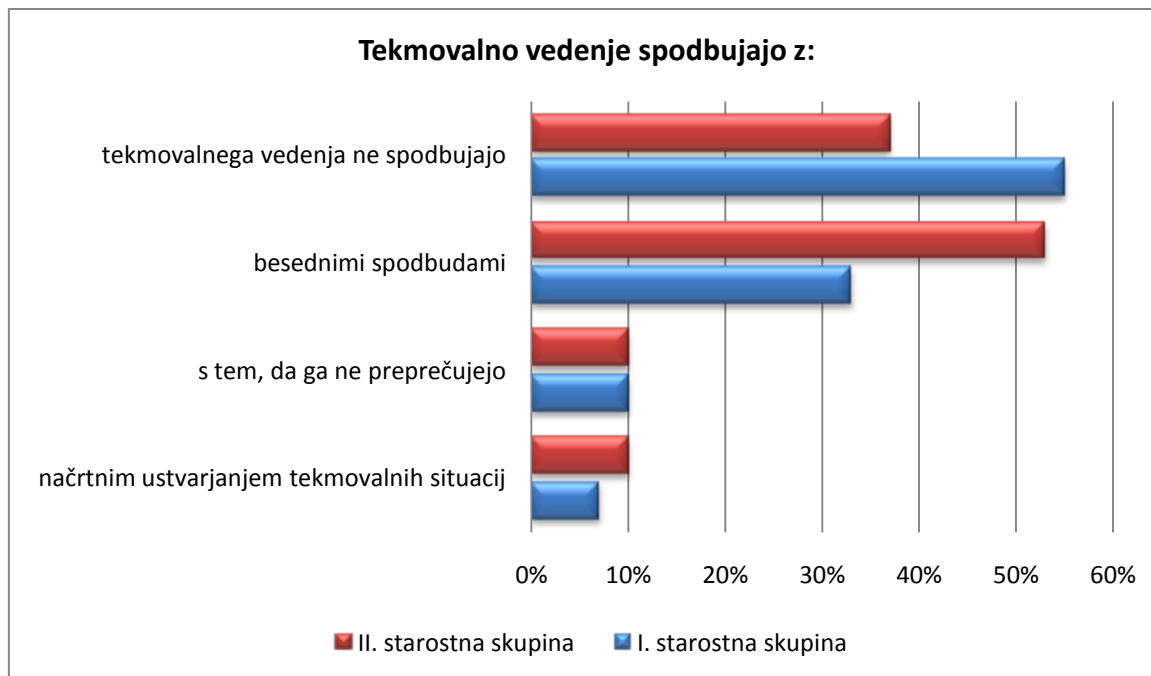
7.3.1 Primerjava obeh starostnih skupin glede spodbujanja tekmovalnega vedenja

Primerjala sem področja in načine, na katerih strokovni delavci spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki v I. starostni skupini (1–3 letniki) in II. starostni skupini (3–6 letniki).

Slika 5: Primerjava področij, na katerih strokovni delavci spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki v I. in II. starostni skupini.

Med strokovnimi delavci prevladuje stališče, da tekmovalnega vedenja v vrtcu ni potrebno spodbujati, kar se izraziteje pokaže v I. starostni skupini. Izstopajoče je spodbujanje tekmovalnosti pri igrah s pravili v skupinah starejših otrok, kjer so takšne igre pogostejše in med otroki tudi bolj priljubljene. Predvsem v starejših skupinah se vsako leto izvajajo tudi projekti različnih organizacij in združenj kot na primer Bralni palček (predšolska bralna značka) in športni program Zlati sonček, ki sta namenjena povečevanju motivacije pri bralni kulturi otrok in krepitvi notranje želje po športnem udejstvovanju. Zato so tudi spodbude na tem področju pri otrocih starih 3–6 let pogostejše. Projekta pa lahko ob napačni interpretaciji in izbiri metod dela pretirano spodbujata tekmovalnost med otroki. Zaključim lahko, da se razlike med I. in II. starostno skupino v spodbujanju tekmovalnosti kažejo predvsem v tem, da strokovni delavci tekmovalnega vedenja, še posebej v I. starostni skupini, ne spodbujajo, medtem ko ga v II. starostni skupini spodbujajo pogosteje, zlasti pri igrah s pravili in celoletnih projektih.

Slika 6: Primerjava načinov, s katerimi strokovni delavci spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki, v I. in II. starostni skupini.

Pri primerjavi načinov spodbujanja tekmovalnega vedenja je najbolj opazna razlika pri verbalnem spodbujanju, in sicer je odstotek višji v II. starostni skupini. Komunikacije med vzgojitelji in otroki je med starejšimi otroki gotovo več, saj so tudi sami govorno sposobnejši od malčkov ter tudi bolj odzivni. Kljub temu, da so nekateri mlajši otroci morda bolj nespretni pri komunikaciji s strokovnima delavcema in vrstniki v skupini, še vedno sprejemajo in razumejo povedano. Zaključujem, da je v II. starostni skupini več besednega spodbujanja tekmovalnosti kot v I. starostni skupini, strokovni delavci pa tudi večkrat spodbudijo tekmovalno vedenje z načrtnim ustvarjanjem tekmovalnih situacij.

7.4 S kom otrok v vrtcu najpogosteje sodeluje

Zanimalo me je je s kom otrok v vrtcu najpogosteje sodeluje.

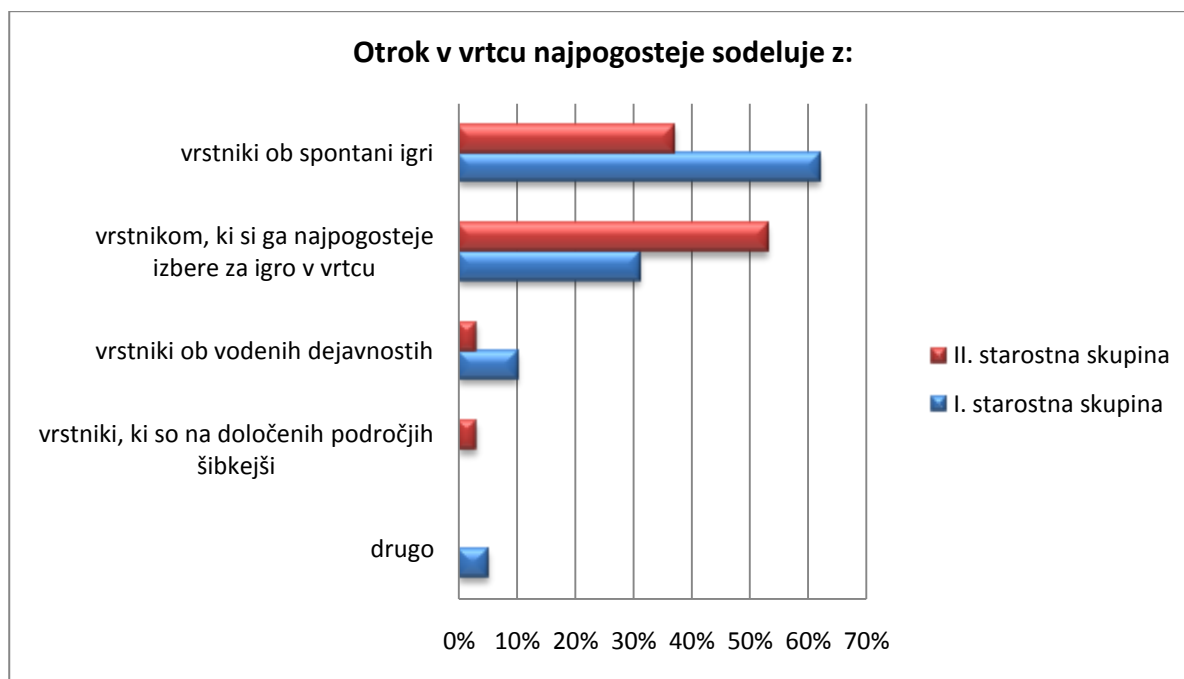
Slika 7: Sodelovanje otroka v skupini.

Strokovni delavci opažajo, da se sodelovanje med otroki najpogosteje pojavlja med spontano igro. Lahko bi rekla, da je želja po sodelovanju med otroki prisotna in jo najraje izražajo, ko delujejo sami od sebe in si sami izberejo partnerje za igro ter kaj bodo počeli. Takoj za tem sledi sodelovanje med otroki, ki se največ družijo med seboj. Ob vodenih dejavnostih

sodelovanje ni tako izrazito kot med spontano igro, prav tako strokovni delavci skorajda ne opažajo, da bi otroci namenoma sodelovali z vrstnikom, ki je na določenih področjih šibkejši. Eden je celo navedel drugo možnost, in sicer da otroci sodelujejo z vrstniki, ki so na določenih področjih močnejši. Napisali so, da otroci prav tako sodelujejo s strokovnimi delavci v skupini, kar seveda drži, vendar vrstniki pomembno in predvsem drugače vplivajo na otrokovo pridobivanje novega znanja in na oblikovanje socialnih veščin in vrednot kot odrasli (Pekljaj, 2001: 8). Johnson in Johnson (1987 : 24) pravita, da so konstruktivna prijateljstva med vrstniki nujnost in da so interakcije med otroki (v primerjavi z interakcijami odrasli – otrok) pogostejše, intenzivnejše in bolj raznolike ves čas otroštva in najstništva. Seveda pa pogovor, vzgojiteljevo pojasnjevanje, skupno reševanje problemov, skupno ocenjevanje različnih odločitev in dejanj ter raznovrstnost socialnih odnosov, spodbujevalno vplivajo na otrokovo socialno spoznavanje (Benkovič, 2011: 11).

7.4.1 Primerjava obeh starostnih skupin glede na to, s kom otrok v vrtcu najpogosteje sodeluje

Primerjala sem dobljene odgovore za obe starostni skupini otrok glede na to, s kom otrok v vrtcu najpogosteje sodeluje.

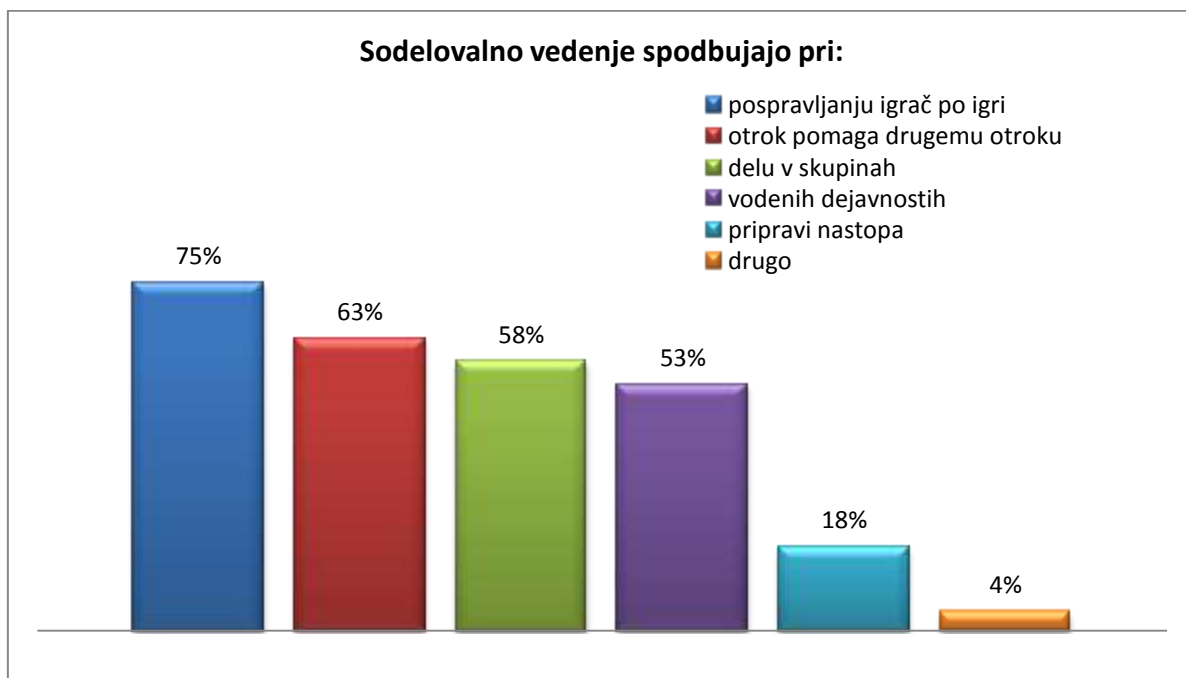
Slika 8: Sodelovanje otroka v vrtcu, primerjava I. in II. starostne skupine.

Primerjava dobljenih rezultatov pokaže, da mlajši otroci pogosteje sodelujejo z vrstniki ob spontani igri, starejši pa z vrstnikom, s katerim se najpogosteje igrajo. Strokovni delavci opažajo medsebojno pomoč samo med otroki II. starostne skupine. Strokovni delavec iz I. starostne skupine je navedel opažanje, da otroci sodelujejo tudi z vzgojiteljem/co in pomočnikom/co vzgojitelja/ce. Johnson in Johnson (1987: 24) pravita, da je to posledica istovetenja mlajših otrok v prvi vrsti le z najbližjimi odraslimi liki (starši, stari starši), kasneje z drugimi odraslimi (vzgojitelji, učitelji) in nazadnje tudi z vrstniki. Eden izmed anketirancev pa pravi, da otroci v I. starostni skupini tekmujejo tudi z vrstniki, ki so na določenih področjih močnejši, kar bi lahko po mnenju Z. Cugmas (1999: 49) pomenilo, da »se mlajši otroci pogosto ocenjujejo pod vplivom slike o tem, kakšni bi želeli biti«, zaradi česar sodelujejo z

vrstniki, po katerih se tudi zgledujejo oz. so jim njihove lastnosti všeč. Zaključujem da, mlajši otroci kažejo največ sodelovalnega vedenja pri spontanah igralnih dejavnostih, starejši otroci pa pri igri v paru z vrstnikom, ki si ga sami izberejo.

7.5 Spodbujanje sodelovalnega vedenja v skupini

Zanimalo me je, na katerih področjih in na kakšen način strokovni delavci spodbujajo sodelovalno vedenje v skupini.

Slika 9: Dejavnosti, pri katerih strokovni delavci spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki v skupini.

C. Peklaj (2001: 8) meni, da morajo otroci imeti možnost za sodelovanje z drugimi otroki, ker pri tem pridobivajo na lastnem znanju, pa tudi pri oblikovanju celotne osebnosti. Sodelovanje v primerjavi s tekmovanjem omogoča posamezniku, da se počuti sprejetega, da ima podporo in da čuti, da je drugim pomembno, koliko se bo naučil in mu pri tem tudi pomagali (Johnson in Johnson, 1987: 31). Strokovni delavci se tega dobro zavedajo, saj sodelovanje med otroki vsakodnevno spodbujajo. Velika večina to najpogosteje počne pri skupnem opravilu –

pospravljanju igrač po igri. Če sodelujejo vsi otroci, je delo hitro opravljeno. Pospravljanje igrač ne sme postati del rutine, ampak del igre. V takšnih sodelovalnih aktivnostih se otroci učijo pogajalskih sposobnosti, dobre komunikacije in sodelovalne povezanosti – vlaganje skupnega truda za skupen uspeh (Johnson in Johnson, 1987: 6).

V raziskavi *Učiteljevo strokovno in osebno razumevanje in obravnava tekmovalnosti in sodelovanja* (Pergar Kuščer in Razdevšek Pučko, 2005: 103–105) so razredni učitelji navedli, da otroci pri delu v skupinah pridobivajo organizacijske spretnosti, učijo se deliti naloge in prevzemati odgovornost, spoznavajo šibke in močne točke sebe in svojih vrstnikov, učijo se ceniti delo drugih, sprejemati kritiko in se veseliti uspehov skupine. Več kot polovica strokovnih delavcev v vrtcu prav tako spodbuja delo v skupinah.

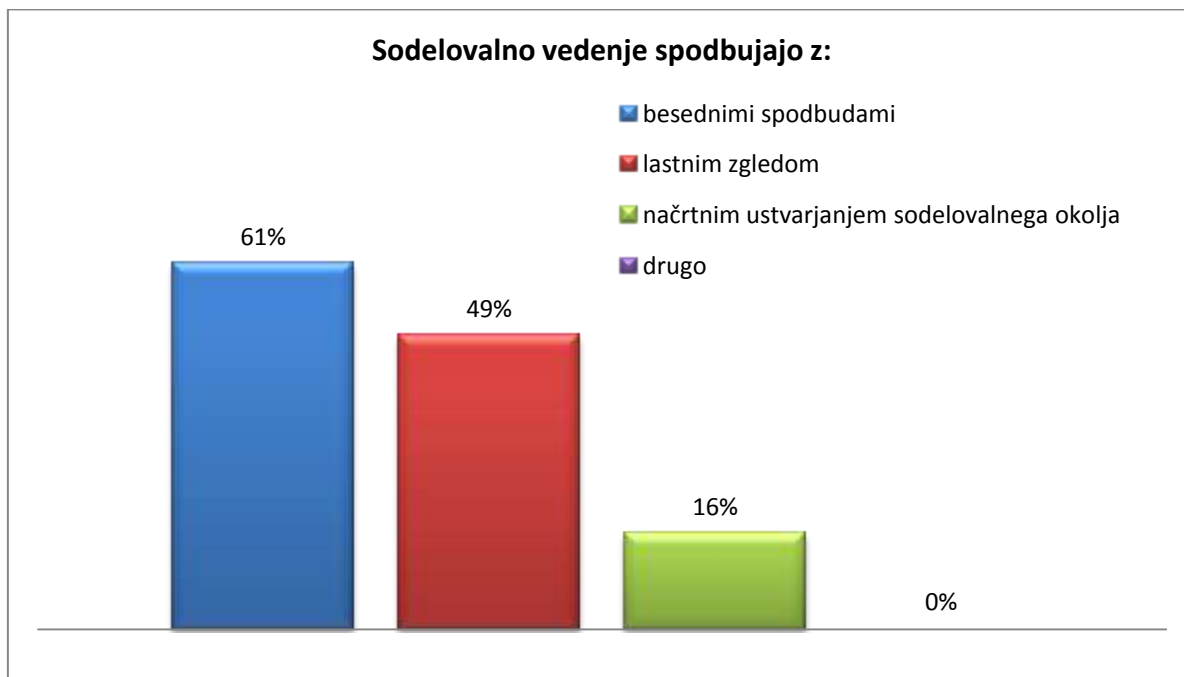
Vodene dejavnosti v vrtcu so del vsakdana in produkt vzgojiteljevega načrtovanja. Prilagojene morajo biti sposobnostim in zanimanjem otrok v skupini, da lahko vsi sodelujejo pri njihovih izvedbah. Menim, da nam Kurikulum za vrtce (2007: 49) dopušča veliko možnosti za organizacijo sodelovalnih aktivnosti ter to tudi izrecno spodbuja: »Dejavnosti morajo biti zastavljene tako, da otroke spodbujajo k sodelovanju, ki pa ne sme voditi v skupinsko rutino, prisilno prilagajanje ter negiranje avtonomnosti individuuma«.

Še pomembnejše pa je spodbujanje sodelovanja med otroki samimi. Vzgojitelji otroke spodbujajo, da si med seboj pomagajo, v starostno kombiniranih skupinah pa tudi, da starejši pomagajo mlajšim. V Kurikulumu za vrtce (2007: 26) sem zasledila dva konkretna cilja, ki spodbujata tovrstno sodelovanje, in sicer s področja gibanja (»spoznavanje pomena sodelovanja v igralni skupini, medsebojne pomoči in športnega obnašanja«) ter s področja družbe (»otrok spoznava, da morajo vsi ljudje v določeni družbi pomagati in sodelovati, da bi lahko ta delovala ter omogočila preživetje, dobro počutje in udobje«) (prav tam: 50).

Ena izmed oblik sodelovanja v vrtčevskih skupinah je tudi priprava različnih nastopov (za starše in stare starše ob zaključku šolskega leta in posebnih priložnostih). Slaba petina (18 %) anketirancev spodbuja sodelovanje tudi na tem področju. Cilj iz Kurikuluma za vrtce (2007: 42) navaja, da naj bi otroci sodelovali pri pripravah in izvedbah nastopov.

Kot je razvidno iz slike 7, otroci najpogosteje sodelujejo z vrstniki ob spontani igri, k čemur jih še posebej spodbujata dva anketiranca.

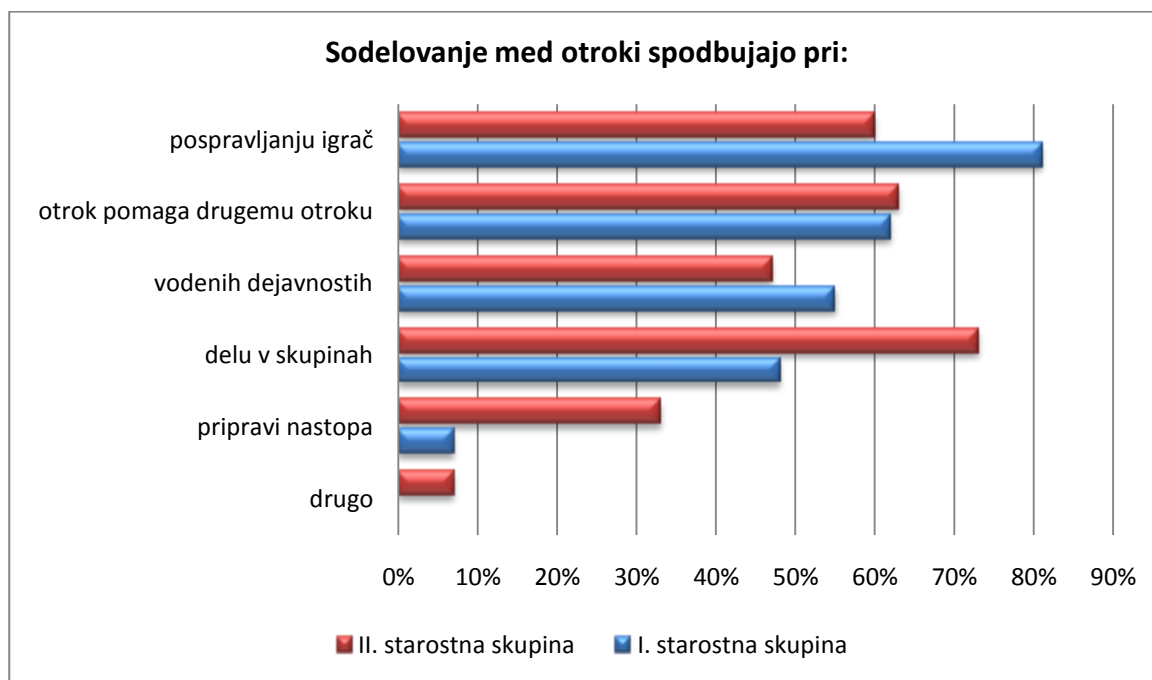

Slika 10: Načini, s katerimi strokovni delavci spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki v skupini.

Tudi pri spodbujanju sodelovalnega vedenja strokovni delavci najpogosteje uporabljajo besedne spodbude. Kot navaja Kurikulum za vrtce (2007: 22), moramo biti odrasli v vrtcu s svojim vedenjem zgled za otroke. Da zgledi pritegnejo, se strinja skoraj polovica vzgojiteljev. In čeprav je sodelovanje ena izmed osnov človeškega vedenja (Johnson in Johnson, 1987: 15), vzgojitelji vseeno opažajo potrebo, da ga je treba spodbujati tudi načrtno (16 %). L. Shapiro (1999: 149) meni, da je treba za mlajše otroke, pa tudi za tiste, ki so bolj zadržani, nujno načrtovati dejavnosti, v katerih bodo sodelovali s sebi podobnimi otroki ali s tistimi, ki jih zanimajo podobne stvari. Pri tem je sprva manj pomembno, kako se otroci odzivajo drug na drugega, dovolj je, da sploh dobijo priložnost za skupno druženje (prav tam). Največ neposrednih globalnih ciljev in posameznih ciljev za sodelovanje zasledimo na področju družbe, na drugih področjih pa se socialni in čustveni razvoj razvijata preko različnih interakcij med otroki in med otrokom in odraslim (Logar, 2011: 14).

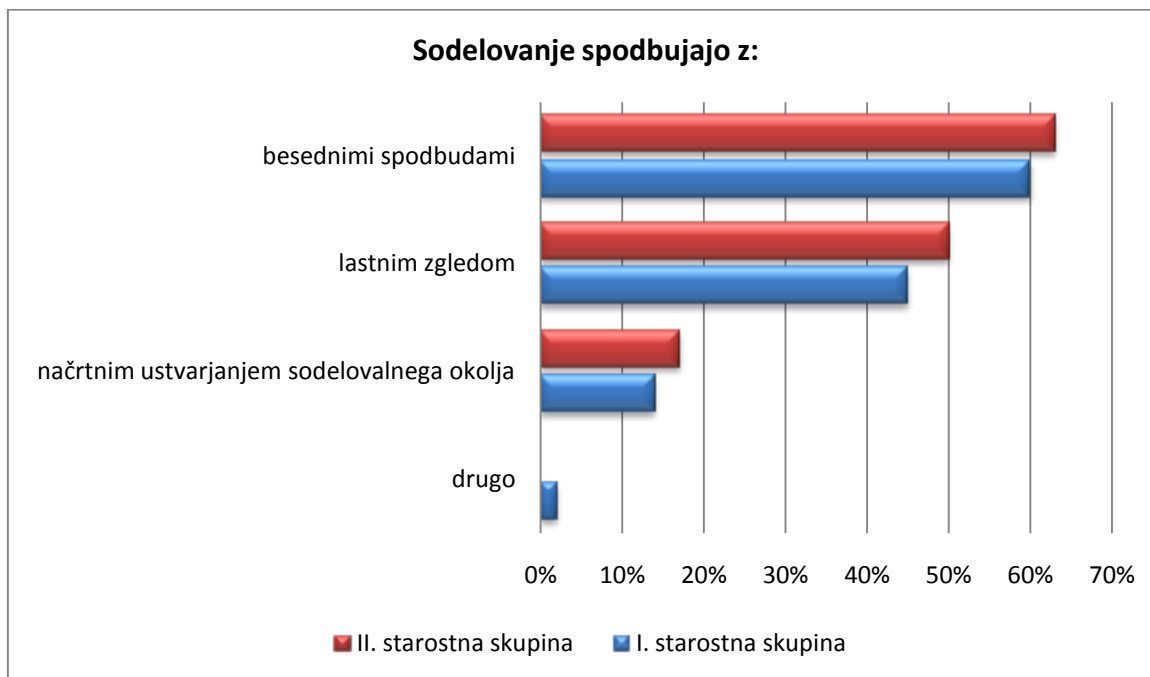
7.5.1 Primerjava obeh starostnih skupin glede spodbujanja sodelovalnega vedenja

Primerjala sem področja in načine, na katerih strokovni delavci spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki v I. starostni skupini (1–3 letniki) in II. starostni skupini (3–6 letniki).

Slika 11: Primerjava področij, na katerih strokovni delavci spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki v I. in II. starostni skupini.

Največ spodbud za sodelovanje dobijo otroci pri skupni dejavnosti pospravljanju po igri, in sicer še posebej prevladujejo spodbude v I. starostnem obdobju, ko otroci šele začnejo spoznavati, kaj pomeni biti del skupine in kako pomembno je, da sodelujejo pri skupnih opravilih. V II. starostni skupini strokovni delavci v večini spodbujajo delo v skupinah. Medsebojno pomoč med otroki pa skoraj v enakem odstotku (dobrih 60 %) spodbujajo med otroki vseh starosti. V II. starostni skupini je tudi občutno več spodbujanja sodelovanja pri pripravah na nastope, saj je po navadi nastopov več. Zaključujem, da v I. starostni skupini strokovni delavci najpogosteje spodbujajo sodelovalno vedenje pri pospravljanju igrač, v II. starostni skupini pa pri delu v manjših skupinah.

Slika 12: Primerjava načinov, s katerimi strokovni delavci spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki, v I. in II. starostni skupini.

Pri primerjavi odgovorov o načinih spodbujanja sodelovanja med otroki ni opaziti velikih razlik med I. in II. starostno skupino. Strokovni delavci se v približno enakem deležu poslužujejo enakih načinov spodbud pri sodelovalnem vedenju med mlajšimi in starejšimi otroki.

7.6 Stališča strokovnih delavcev glede tekmovalnosti v vrtcu

Tabela 3: Odstotki izbranih odgovorov pri trditvah o tekmovalnosti.

Stališče	Nikakor se ne strinjam	Se ne strinjam	Ne morem se odločiti	Se strinjam	Popolnoma se strinjam	Brez odgovora
V tekmovalnih situacijah otroci preverjajo svoje sposobnosti.	0	15	20	61	4	0
Če tekmujem, nisem sočuten do tistega, ki ga premagam.	18	46	16	15	5	0
Otroci tekmujejo zaradi želje po individualizaciji, samopotrditvi in uveljavljanju.	1	18	18	55	9	0
Tekmovalne situacije predstavljajo otrokom stres, saj nimajo vsi enakih sposobnosti.	1	24	14	47	14	0
Uvajanje tekmovalnosti v vrtcu je koristno, saj pripravlja otroke na življenje v tekmovalni družbi.	8	41	21	21	9	0
Tekmovalnost spodbuja pojav asocialnega vedenja.	8	30	35	25	1	1

Rezultati (tabela 3) kažejo, da strokovni delavci v vzorcu v veliki meri zavračajo ekstremne trditve, ki se nanašajo na spodbujanje ali zaviranje tekmovalnega vedenja med otroki v vrtcu. V večini soglašajo s trditvami, ki opredeljujejo tekmovalnost kot pomemben faktor pri otrokovem razvoju, ne strinjajo pa se, da je zato potrebno tekmovalnost še posebej spodbujati, ali da bi s tem na kakršenkoli način otrokom pomagali pri pripravi na življenje v naši družbi. Dobra polovica anketiranih celo meni, da so otroci v tekmovalnih situacij lahko izpostavljeni stresu in da sočutje nima nobene zveze s tekmovalnostjo. Prav tako ne morejo zagotovo trditi, da na pojav asocialnega vedenja vpliva ravno tekmovalnost. V veliki meri (65 %) soglašajo s trditvijo, da otroci v predšolski dobi v tekmovalnih situacijah predvsem preverjajo svoje sposobnosti.

Tabela 4: Prikaz aritmetičnih sredin in standardnega odklona izbranih odgovorov pri trditvah glede tekmovalnosti.

	M	σ
Stališče 1	3,54	0,82
Stališče 2	2,44	1,09
Stališče 3	3,53	0,92
Stališče 4	3,49	1,07
Stališče 5	2,83	1,24
Stališče 6	2,82	0,88

Stališče 1: v tekmovalnih situacijah otroci preverjajo svoje sposobnosti.

Stališče 2: če tekmujem, nisem sočuten do tistega, ki ga premagam.

Stališče 3: otroci tekmujejo zaradi želje po individualizaciji, samopotrditvi in uveljavljanju.

Stališče 4: tekmovalne situacije predstavljajo otrokom stres, saj nimajo vsi enakih sposobnosti.

Stališče 5: uvajanje tekmovalnosti v vrtcu je koristno, saj pripravlja otroke na življenje v tekmovalni družbi.

Stališče 6: tekmovalnost spodbuja pojav asocialnega vedenja.

Rezultati aritmetičnih sredin prav tako pokažejo, da strokovni delavci najbolj soglašajo s prvo trditvijo (stališčem 1), pri kateri je tudi razpršenost rezultatov najnižja. Najbolj deljena mnenja pa imajo pri drugem stališču, s katerim se tudi najmanj strinjajo.

7.7 Stališča strokovnih delavcev glede sodelovanja v vrtcu

Tabela 5: Odstotki izbranih odgovorov pri trditvah o sodelovanju.

Stališče	Nikakor se ne strinjam	Se ne strinjam	Ne morem se odločiti	Se strinjam	Popolnoma se strinjam	Brez odgovora
Sodelovanje krepi medosebne odnose.	1	1	3	35	60	0
Pri sodelovanju se izgubi individualnost posameznika.	14	54	10	18	4	0
Sodelovanje je usmerjanje pozornosti od sebe k drugemu.	6	29	10	44	10	1
Predšolski otroci še niso dovolj zreli, da bi bili sposobni sodelovalnega vedenja.	28	62	8	1	1	0
Ko sodelujemo, smo srečnejši, kot kadar delamo nekaj sami.	3	18	18	48	12	1
V sodelovalni situaciji močnejši pomagajo šibkejšim in zato sami ne napredujejo.	25	51	13	6	5	0

Johnson in Johnson (1981, nav. po Peklaj, 2011: 13) sta prišla do pomembne ugotovitve, da sodelovanje pripelje do boljših dosežkov kot tekmovanje. Tudi rezultati (tabela 5) mojega vprašalnika kažejo, da se strokovni delavci v veliki večini (95 %) strinjajo, da sodelovanje krepi medosebne odnose in da so predšolski otroci dovolj zreli, da se učijo sodelovalnega vedenja. Sodelovanje v primerjavi s tekmovanjem omogoča posamezniku, da se počuti sprejetega, da ima podporo in da čuti, da je drugim pomembno, koliko se bo naučil in mu pri tem tudi pomagali (Johnson in Johnson, 1987: 30). Vzgojitelji menijo, da v sodelovalnih situacijah pridobijo vsi otroci, ki sodelujejo, in da to ne ovira sposobnejših otrok. Več kot polovica strokovnih delavcev meni, da nas sodelovanje osrečuje, petina pa se s tem ne strinja ali pa se ne morejo opredeliti.

Tabela 6: Prikaz aritmetičnih sredin in standardnega odklona izbranih odgovorov pri trditvah glede sodelovanja.

	M	σ
Stališče 1	4,51	0,52
Stališče 2	2,45	1,12
Stališče 3	3,23	1,34
Stališče 4	1,86	0,49
Stališče 5	3,52	1,01
Stališče 6	2,15	1,05

Stališče 1: sodelovanje krepi medosebne odnose.

Stališče 2: pri sodelovanju se izgubi individualnost posameznika.

Stališče 3: sodelovanje je usmerjanje pozornosti od sebe k drugemu.

Stališče 4: predšolski otroci še niso dovolj zreli, da bi bili sposobni sodelovalnega vedenja.

Stališče 5: ko sodelujemo, smo srečnejši, kot kadar delamo nekaj sami.

Stališče 6: v sodelovalni situaciji močnejši pomagajo šibkejšim in zato sami ne napredujejo.

Rezultati aritmetičnih sredin prav tako pokažejo, da se strokovni delavci najbolj strinjajo s prvo trditvijo (stališčem 1), pri kateri je tudi razpršenost rezultatov nižja. Najbolj deljena mnenja imajo pri tretjem stališču, kjer je standardni odklon najvišji. Najmanj pa se strinjajo s četrtem stališčem, kjer so si tudi zelo enotni, saj je razpršenost rezultatov najnižja.

7.8 Sklepne ugotovitve

V diplomski nalogi sem si zastavila štiri raziskovalna vprašanja, ki se nanašajo tako na tekmovalnost kot tudi na sodelovanje, na katere sem dobila naslednje odgovore.

S kom otroci v vrtcu najpogosteje tekmujejo? Otroci v vrtcu najpogosteje tekmujejo z vrstniki, ki so slučajno pri isti dejavnosti in sploh ne tekmujejo z vrstniki nasprotnega spola ali z otroki iz drugih skupin. V primerjavi s I. starostno skupino (1–3 letniki) otroci II. starostne skupine (3–6 letniki) pogosteje tekmujejo z naključnim vrstnikom in prav tako tudi z vrstnikom, s katerim se najpogosteje igrajo. Otroci I. starostne skupine pa pogosteje tekmujejo sami s seboj.

V katerih situacijah strokovni delavci v skupini spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki? Skoraj polovica anketirancev tekmovalnega vedenja ne spodbuja, ostali pa ga pogosto spodbujajo pri gibalnih dejavnostih in najredkeje pri celoletnih projektih.

Na kakšne načine strokovni delavci v skupini spodbujajo tekmovalno vedenje med otroki? Tekmovalno vedenje spodbujajo predvsem z besednimi spodbudami in redko načrtno ustvarjajo tekmovalne situacije.

Kakšna so stališča strokovnih delavcev v skupini glede tekmovalnosti med otroki? Strokovni delavci se v večini strinjajo s trditvama, da v tekmovalnih situacijah otroci preverjajo svoje sposobnosti in da je tekmovalno vedenje otrok predvsem odraz njihove želje po individualizaciji, samopodreditvi in uveljavljanju. Prav tako menijo, da tekmovalne situacije predstavljajo otrokom stres, saj nimajo vsi enakih sposobnosti. Ne soglašajo s trditvama, da je uvajanje tekmovalnosti v predšolskem obdobju koristno ali da v tekmovalnih situacijah nismo sočutni do tistega, ki ga premagamo. Glede tega, ali tekmovalnost spodbuja pojav asocialnega vedenja, pa so si neenotni.

S kom otroci v vrtcu najpogosteje sodelujejo? Otroci v vrtcu najpogosteje sodelujejo z vrstniki ob spontani igri in najmanj z vrstniki, ki so na določenih področjih šibkejši. Otroci I.

starostne skupine kažejo največ sodelovalnega vedenja pri spontanah igralnih dejavnostih, otroci II. starostne skupine pa pri igri v paru z vrstnikom, ki ga izberejo sami.

V katerih situacijah strokovni delavci v skupini spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki? Sodelovalno vedenje strokovni delavci vsakodnevno spodbujajo, največkrat pri pospravljanju igrač, še posebej v I. starostni skupini, in manj pri pripravi nastopov. V II. starostni skupini dobijo otroci veliko spodbud za sodelovanje tudi pri delu v manjših skupinah.

Na kakšne načine strokovni delavci v skupini spodbujajo sodelovalno vedenje med otroki? Strokovni delavci spodbujajo sodelovanje predvsem z besednimi spodbudami in lastnim zgledom. Sodelovalne aktivnosti načrtujejo pogosteje kot tekmovalne.

Kakšna so stališča strokovnih delavcev v skupini glede sodelovanja med otroki? Strokovni delavci se v večini strinjajo s trditvami, da je sodelovanje usmerjanje pozornosti od sebe k drugemu, da krepi medosebne odnose in nas dela srečnejše. Menijo tudi, da so predšolski otroci dovolj zreli, da so sposobni sodelovalnega vedenja in da v sodelovalnih situacijah pridobijo vsi (šibkejši in močnejši člani skupine).

8. ZAKLJUČEK

Preko anketnih vprašalnikov sem dobila vpogled v mnenja strokovnih delavcev glede na to, s kom otroci v vrtcu najpogosteje tekmujejo in sodelujejo, na katerih področjih in kako strokovni delavci ti dve vedenji spodbujajo ter kakšna so njihova stališča glede tekmovalnosti in sodelovanja med otroki. Ugotovila sem, da otroci v vrtcu najpogosteje tekmujejo z vrstnikom, ki je slučajno pri isti dejavnosti. Strokovni delavci pa prav tako opažajo, da otroci ne tekmujejo z otroki iz drugih skupin ali z vrstniki nasprotnega spola. Trije vzgojitelji so navedli, da tekmovanja med otroki sploh ne opažajo. Pri primerjavi rezultatov sem opazila nekaj odstopanj v starostnih skupinah. Otroci II. starostne skupine (3–6 letniki) tekmujejo pogosteje z naključnim vrstnikom in prav tako tudi z vrstnikom, s katerim se najpogosteje igrajo.

Ugotovila sem tudi, da otroci najpogosteje sodelujejo z vrstniki ob spontani igri (izraziteje 1–3 letniki) in najmanj z vrstniki, ki so na določenih področjih šibkejši, čeprav strokovni delavci tovrstno sodelovanje (otrok pomaga drugemu otroku) spodbujajo v visokem odstotku. Še vedno pa večina strokovnih delavcev največ spodbud v smeri sodelovanja nameni skupnemu opravilu – pospravljanju igrač, kar se izraziteje kaže v I. starostni skupini. Glede spodbujanja tekmovalnega vedenja med strokovnimi delavci očitno prevladuje stališče, da ga med otroki v vrtcu ni potrebno spodbujati (izraziteje v I. starostni skupini). Tisti strokovni delavci, ki se odločijo za spodbujanje tekmovalnosti, to najpogosteje storijo pri gibalnih dejavnostih ter redkeje pri celoletnih projektih. Spodbujanje tekmovalnega in sodelovalnega vedenja večinoma poteka preko besednih spodbud in pri sodelovanju tudi z lastnim zgledom. V svoji raziskavi sem prav tako ugotovila, da strokovni delavci v majhnem odstotku (10 %) oblikujejo delo tako, da načrtno ustvarjajo tekmovalne situacije. Podobno je tudi pri načrtnem ustvarjanju sodelovalnega okolja, kjer je odstotek malo višji (16 %).

Kurikulum za vrtce nam dopušča veliko možnosti za organizacijo sodelovalnih aktivnosti in jih tudi izrecno spodbuja, vseeno pa sodelovanje ne sme voditi v skupinsko rutino. Z načrtnim vključevanjem tekmovalnosti in sodelovanja v dejavnosti naj bi otroke naučili pomena

uživanja v igri, pomena vztrajnosti, upoštevanja pravil ter spoštovanja drugačnosti. Stremeti bi morali k družbi, ki temelji na povezovanju, podpori in razumevanju.

Pomen raziskave, ki sem jo izvedla s pomočjo anketnega vprašalnika, vidim v tem, da pokaže opredelitve strokovnih delavcev glede na tekmovanje in sodelovanje v predšolski dobi. Strokovni delavci vrtcev opredeljujejo tekmovalnost kot pomemben faktor pri otrokovem razvoju, ne strinjajo pa se, da je zato potrebno tekmovalnost še posebej spodbujati, ali da bi s tem na kakršenkoli način otrokom pomagali pri pripravi na življenje v naši t. i. tekmovalni družbi. V veliki večini pa se strinjajo, da sodelovanje krepi medosebne odnose in da so predšolski otroci dovolj zreli, da se učijo sodelovalnega vedenja. Pozitivna je tudi ugotovitev, da skoraj polovica strokovnih delavcev ne spodbuja tekmovalnega vedenja med otroki. Žal pa je tudi načrtno ustvarjenih tekmovalnih situacij malo, kjer bi strokovni delavci imeli več vpliva na ustvarjanje pozitivnih izkušenj glede tekmovalnosti med otroki. Pri rezultatih glede sodelovalnega vedenja opažam pozitivno vrednost v tem, da otroci najpogosteje sodelujejo, ko imajo čas za spontano igro. Posebnih spodbud za vedenje, ki ga že tako ali tako radi počnejo, torej niti ne potrebujejo. Nadaljnje delo v smeri raziskovanja tekmovalnega in sodelovalnega vedenja vidim v še bolj poglobljenem vprašalniku za strokovne delavce o načinih tekmovanja in sodelovanja med otroki. Morda z uporabo strukturiranega intervjuja, v katerega bi vključila strokovne delavce z različnimi pogledi na tekmovalnost in sodelovanje med otroki v skupini. Zanimivo pa bi bilo tudi daljše opazovanje z udeležbo, kjer bi dobila direkten vpogled na tekmovanje in sodelovanje med predšolskimi otroki.

Lansko poletje sem prebrala knjigo avtorice M. Morgan z naslovom *Imenovali so jo dvoje src*. Pripoveduje o Američanki, ki je potovala z avstralskimi domorodci in spoznala skrivnosti in modrost tega starega plemena. Z njimi je govorila tudi o igrah in športu ter jim predlagala igro, pri kateri bo zmagal tisti, ki bo tekel najhitreje. Nekdo izmed pripadnikov plemena pa ji je odgovoril: »Ampak če eden zmagaja, morajo vsi drugi izgubiti. Je to zabavno? Igre so namenjene zabavi. Zakaj bi človeka prisilili v tako izkustvo in ga nato skušali prepričati, da je res zmagovallec? To navado je težko razumeti. Pa deluje med vašimi ljudmi?« Sami so se znali zabavati v igrah, ki niso poznale zmagovalcev in poražencev, temveč samo uživanje vseh sodelujočih.

9. LITERATURA

1. Batistič Zorec, M. (2002). *Prikriti kurikulum*. Ljubljana: interno študijsko gradivo. Pridobljeno, 15. 11. 2010, s svetovnega spleta: www.pef.uni-lj.si/~vilic/gradiva/1-rp-sv-prikritik.doc
2. Beal, C. (1994). *Boys and girls: The development of Gender Roles*. New York: McGraw-Hill, Inc.
3. Benkovič, B. (2011). Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka. V Željeznov Seničar, M. (ur.) in Šelih, E. (ur.), *Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka* (str. 7–13). Ljubljana: MiB.
4. Chalvin, M. (2004). *Kako preprečiti konflikte*. Radovljica: Didakta.
5. Cugmas, Z. (1999). *Očka, jaz sem najboljši*. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.
6. Johnson, D. in Johnson R. (1987). *Learning together and alone: cooperative, competitive and individualistic learning*. Engelwood Cliffs: Prentice – Hall.
7. Kobal Grum, D. in Kolenc, J., Lebarič, N., Žalec, B. (2004). *Samopodoba med motivacijo in tekmovalnostjo*. Ljubljana: Študentska založba.
8. *Kurikulum za vrtce* (2007). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo.
9. Logar, D. (2011). Vpliv vrtca kot institucije na socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka. V Željeznov Seničar, M. (ur.) in Šelih, E. (ur.), *Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka* (str. 14–20). Ljubljana: MiB.
10. Novak Škarja, B. (2005/2006). *Od tekmovalnosti k sodelovanju*. Soutripanje. Pridobljeno, 5. 4. 2011, s svetovnega spleta: http://www.cdk.si/soutripanje/st42/tekmovalnost_sodelovanje.htm
11. Peklaj, C. (2001). *Sodelovalno učenje ali kdaj več glav več ve*. Ljubljana: DZS.
12. Pergar Kuščer, M. in Razdevšek Pučko, C. (2005). Sodelovanje in tekmovanje v šoli. *Sodobna pedagogika*, 3, 98–109.

13. Praper, P. (1995). *Tako majhen, pa že nervozen!?* Nova Gorica: Educa.
14. Punčuh, A. (2011). Spodbujanje socialnih odnosov v prvem starostnem obdobju. V Željeznov Seničar, M. (ur.) in Šelih, E. (ur.), *Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka* (str. 104–110). Ljubljana: MiB.
15. Rot, N. (1983). *Psihologija grupe*. Beograd: Zavod za učbenike i nastavna sredstva.
16. Ružič, M. in Buzeti M. (2011). Pomen igre za socialni in čustveni razvoj otroka. *Socialni in čustveni razvoj predšolskega otroka*, 170-173.
17. Shapiro, L. (1999). *Čustvena inteligenca otrok*. Ljubljana: Založba mladinska knjiga.
18. Zalokar Divjak, Z. (1998). *Vzgoja za smisel življenja*. Ljubljana: Educy.

10. PRILOGA

VPRAŠALNIK ZA STROKOVNE DELAVKE IN DELAVCE VRTCEV

Moje ime je Sabina Sterle in sem absolventka na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. V okviru pisanja diplomske naloge želim raziskati, koliko in kako strokovni delavci v vaši skupini spodbujate sodelovanje in tekmovalnost med otroki.

Starost otrok v skupini: _____

Nekaj posebnosti vaše skupine (npr. zelo zahtevna skupina, v skupini morda prevladujejo dečki ali pa deklice, v skupino je vključen otrok s PP, starostno heterogena ali kombinirana skupina, izstopajoče razvojne značilnosti otrok):

Kjer ni posebej navedeno drugače, izberite en odgovor!

1. S kom otroci najpogosteje tekmujejo:

- a) Z vrstnikom, ki si ga najpogosteje izbere za igro v vrtcu.
- b) Z vrstnikom, ki je slučajno pri isti dejavnosti.
- c) Z otrokom nasprotnega spola.
- d) Sami s seboj.
- e) Z otroki iz drugih skupin.
- f) Drugo: _____

2. V kateri situaciji spodbujate tekmovalno vedenje med otroki (lahko več odgovorov):

- a) Pri igrah s pravili.
- b) Pri gibalnih dejavnostih.
- c) Pri vsakodnevnih rutinskih dejavnostih (hranjenje, higiena, skrb zase).
- d) Pri celoletnih projektih (npr. bralna značka, Zlati sonček).
- e) Drugo: _____
- f) Tekmovalnega vedenja med otroki ne spodbujam. → pojdite na vprašanje št. 4

3. Na kakšen način spodbujate tekmovalno vedenje med otroki?

- a) Z besednimi spodbudami.
- b) Z načrtnim ustvarjanjem tekmovalnih situacij.
- c) S tem, da ga ne preprečujem.
- d) Drugo: _____

4. S kom otroci najpogosteje sodelujejo:

- a) Z vrstnikom, ki si ga najpogosteje izbere za igro v vrtcu.
- b) Z vrstniki ob spontani igri.
- c) Z vrstniki ob vodenih dejavnostih.
- d) Z vrstniki, ki so na določenih področjih šibkejši.
- e) Drugo: _____

5. V kateri situaciji največkrat spodbujate sodelovalno vedenje med otroki? (lahko več odgovorov)

- a) Pri vodenih dejavnostih.
- b) Pri delu v skupinah.
- c) Pri pripravi nastopa.
- d) Pri pospravljanju igrač po igri.
- e) Otrok pomaga drugemu otroku.
- f) Drugo: _____

6. Na kakšen način spodbujate sodelovalno vedenje med otroki?

- a) Z besednimi spodbudami.
- b) Z lastnim zgledom.
- c) Z načrtnim ustvarjanjem sodelovalnega okolja.
- d) Drugo: _____

7. V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi vidiki tekmovalnega oz. sodelovalnega vedenja? Obkrožite:

1	2	3	4	5
Nikakor se ne strinjam.	Se ne strinjam.	Ne morem se odločiti.	Se strinjam.	Popolnoma se strinjam.

- V tekmovalnih situacijah otroci preverjajo svoje sposobnosti.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- Če tekmujem nisem sočuten do tistega, ki ga premagam.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- Tekmovalno vedenje otrok je predvsem odraz njihove želje po individualizaciji, samopotrditvi in uveljavljanju.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- Tekmovalne situacije predstavljajo otrokom stres, saj nimajo vsi enakih sposobnosti.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- Uvajanje tekmovalnosti že v predšolskem obdobju je koristno, saj pripravlja otroke na življenje v tekmovalni družbi.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- Tekmovalnost spodbuja pojav asocialnega vedenja.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- Sodelovanje krepi medosebne odnose.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- Pri skupinskem delu oz. sodelovanju se izgubi individualnost posameznika.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- Sodelovanje je usmerjanje pozornosti od sebe k drugemu.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- Predšolski otroci še niso dovolj zreli, da bi bili sposobni sodelovalnega vedenja.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- Ko sodelujemo, smo srečnejši, kot kadar delamo nekaj sami.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- V sodelovalni situaciji močnejši pomagajo šibkejšim in zato sami ne napredujejo.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Vaše delovno mesto: vzgojitelj/ca   pomočnik/ca vzgojitelja

Vaše izkušnje pri delu s predšolskimi otroki:

- a) 0 – 5 let
- b) 6 – 10 let
- c) več kot 10 let
- d) več kot 20 let

Hvala za vaš čas in iskrene odgovore.

Rešen vprašalnik oddajte v za to namenjeno škatlo.

IZJAVA

Podpisana Sabina Sterle, študentka Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani, smer Predšolska vzgoja, izjavljam, da je diplomska naloga z naslovom Stališča vzgojiteljev predšolskih otrok o tekmovanju in sodelovanju med otroki, pri mentorici dr. Marcell Batistič Zorec, izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela. Poskrbela sem, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki sem jih uporabila v nalogi, ustrezno navedena oz. citirana. Poskrbela sem tudi, da so vsa dela drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu literature, ki je sestavni element diplomske naloge.

(podpis študentke)

Ljubljana, _____